VERBOND VAN VERZEKERAARS
PLATFORM PERSONENSCHADE

PIV Bulletin

Thuiswerken en werkgevers-aansprakelijkheid
pagina 17

Psychische predipositie en ook nog whiplash
pagina 5

Speed-pedelecs en bestuurders-aansprakelijkheid
pagina 22

Anders kijken, anders denken en anders doen

#4

Inhoud

Voorwoord
◢ Het Veld
– Armand Blondeel
pagina 3-4

Jurispudentie
◢ Psychische predispositie en ook nog whiplash
– Rob Meelker
pagina 5-10

Bijlage
◢ Literatuurverwijzing
pagina 11

Interview
◢ Aantal verkeersdoden stijgt door onvoldoende handhaving met Koos Spee
– Peter van Steen
pagina 12-16

Leren en Inspireren
◢ Corona en thuiswerken: werkgeversaansprakelijkheid?
– Nicolien Verhoeks
pagina 17-21

Interview
◢ Naar een tweeledige bescherming voor fietsers op speed-pedelecs? met Lindsey Daman
– Peter van Steen
pagina 22-25

Actueel
◢ Anders kijken, anders denken, anders doen
– een online kennisbijeenkomst
pagina 26-31

Colofon

Het PIV Bulletin is een uitgave van het Platform Personenschade van het Verbond van Verzekeraars over nieuws en feiten in de wereld van letselschade. Het PIV Bulletin wordt kosteloos verstrekt aan deelnemers en relaties van het Verbond. Het Platform Personenschade (voorheen stichting PIV) wil namens de verzekeringsbranche en samen met stakeholders het leed door letsel voor slachtoffers en hun naasten zoveel mogelijk beperken.

Redactie
Astrid Ales (a.s.r.)
Claire Blaauw (VvAA)
Armand Blondeel (a.s.r.) | Voorzitter
Hieron van der Hoeven (Allianz Benelux)
Astrid Klerx (redactiesecretariaat)
Linda van der Meijden (BM letselschade en juridisch advies)
Jeroen Quakkelaar (Andriessen Expertise)
Aernout Santen (Centramed)
Peter van Steen (tekstschrijver)
Ingrid Terlien (Medirisk)
Monique Volker (NN)

Redactieadres
Het PIV Bulletin wordt met veel zorg vervaardigd, en is afhankelijk van schrijvers uit de branche.
Is u iets opgevallen, of wilt u iets schrijven?
Mail uw reactie aan:
redactiepersonenschade@verzekeraars.nl

'Richtlijnen voor schrijvers' staan op www.stichtingpiv.nl

Ontwerp en opmaak
3MegaWatt.nl

Oplage
1.800

Stichting PIV
Bordewijklaan 2
2591 XR Den Haag
(070) 333 88 75

www.stichtingpiv.nl

Voorwoord

door Armand Blondeel
| NIVRE Register Expert

Het Veld

“De Herdertjes lagen bij nachte, zij lagen bij nacht in Het Veld”

COVID-19 heeft dit jaar onze vrijheid om ons onbekommerd in ons dagelijkse speelveld te bewegen danig ingeperkt. Kantoren zijn gesloten en de mogelijkheden om elkaar buiten videocalls te ontmoeten waren het grootste gedeelte van 2020 zeer schaars. Het heeft een positieve kant: we zijn ons weer meer bewust geworden van het belang van onze onderlinge verbondenheid.

Inmiddels nadert de Kersttijd en als ik tijdens een van mijn spaarzame ritten langs een weiland vol grazende schaapjes rijd, komt het inzicht dat wij misschien wel zelf die comfortabel slapende herdertjes zijn, die zo af en toe eens wakker gezongen moeten worden om zich weer ten volle van hun taak bewust te worden. Een toernooiveld is leuk, een Veld van Verbinding waarschijnlijk leuker.

Try to see it my way:
Do I have to keep on talking
'til I can't go on?
While you see it your way: Run the risk of
knowing that our love may soon be gone
We can work it out, We can work it out

Leukste schoolvoorbeeld in dit niet-leuke coronatijdperk is waarschijnlijk de verbinding tussen vakman en wetenschapper Diederik Gommers en vlogger Famke Louise geweest. Probeer maar eens jezelf te relativeren als je één miljoen volgers hebt. Toen de vlogster volledig voor gaas ging in een talkshow op nationale televisie en, in haar eigen woorden: “mentaal kapot gemaakt” dreigde te worden door de kritische massa, was er voor de wetenschapper geen makkelijker weg, dan zijn tafelgenote weg te honen en volledig af te fakkelen. Gommers deed echter meer dan het tegenovergestelde: hij toonde oprechte betrokkenheid, empathie, interesse en inlevingsvermogen. Ook lang na de uitzending nog. In plaats van een kortstondige eenzijdige overwinning, leverde echt naar elkaar luisteren en met elkaar in gesprek gaan, beide betrokkenen nieuwe inzichten, nieuwe werelden (zelfs een Instagram account met vele volgers voor Diederik Gommers) en goede nieuwe initiatieven op, waarbij gebruik werd gemaakt van elkaars sterke kanten om een vliegwiel naar meer maatschappelijk draagvlak voor de aanpak van de coronaproblemen te genereren.

Think of what you're sayin: You can get it
wrong and still you think that it's alright
Think of what I'm saying: We can work it out
and get it straight, or say good night
We can work it out, We can work it out

Het (speel)veld is pas leuk als er van goed samenspel sprake is. Spelers en supporters van betaald voetbal zien ‘dankzij’ corona zelfs in, dat het speelveld nog veel groter kan zijn dan “the pitch”. De kracht van verbinding zit hem naast het spel, vooral ook in het delen van de beleving en emotie die een vol stadion oplevert. Aan het holle geknal in echoënde lege stadions is het maar moeilijk wennen.

Voorwoord

Life is very short, and there's no time;
For fussing and fighting, my friend

Denkend aan Holland, is denken aan polderen, is denken aan oplossingen, ook in het veld van personenschaderegeling. Het onderzoek van Universiteit Utrecht wijst ook weer uit: durf anders te kijken, anders te denken, anders te doen. Ben herders in het veld, leg je niet neer, slapend bij nachte, maar zoek bij je volledige bewustzijn en aandacht, in een gezamenlijke inspanning met elkaar, de verbinding in Het Veld.

I have always thought that it's a crime;
So, I will ask you once again:
Try to see it my way:
Only time will tell if I am right or I am wrong
While you see it your way: There's a chance
that we might fall apart before too long
We can work it out, We can work it out

Voor onder de Kerstboom: de boeken van Lynne McTaggart: Het Veld, De Verbinding en Het Intentie Experiment. Geef invulling aan het door haar beschreven paradigma, dat alles in het universum met elkaar in verbinding staat via een onzichtbaar netwerk, alles werkt vanuit het nulpuntveld. Voor wie dat wil, is het voer voor sceptische en cynische reacties, die een weldadig gevoel van persoonlijke superioriteit voeden. Je staat overal boven, jouw belang prevaleert, je bent een groot ego met vele volgers. Voor wie wenst open te staan en durft te kiezen, biedt dit aanbevolen leesvoer wellicht enkele aangename handvatten. Wie of wat is er nou tegen Het Veld, De Verbinding en Goede Gezamenlijke Intenties? Leg, als McTaggart je te esoterisch is, gewoon Dan Brown onder de Kerstboom, in zijn Het Verloren Symbool borduurt hij in een spannende thriller voort op het werk van McTaggart.

Op mijn rit heb ik de weilanden en de schaapjes inmiddels achter mij gelaten en ik ben gearriveerd op het coronaproof kantoor van de gewaardeerde belangenbehartiger waar we gaan praten in oplossingen, over draagvlak binnen Het Veld en het draagvlak van de polisdekking!

Toeval bestaat niet, de autoradio fluistert mij nog even de tonen van een van de grootste Influencers aller tijden tussen mijn oren: Imagine van John Lennon. De "Beatle Mania" die hij in de vorige eeuw mede teweegbracht, is zelfs in ons internettijdperk nog ongekend in zijn omvang. Getalenteerd componist, tekstschrijver en vooral ook maatschappijkritisch activist en vredesdenker. "Imagine", "Give peace a chance", "Instant Karma". Werd veertig jaar oud en op 8 december 2020 is het veertig jaar geleden dat hij werd vermoord. Zijn erfgoed is nog steeds springlevend. Zo speelde in 2015 een anonieme pianoman na de terroristische aanslag in de Bataclan concertzaal, het nummer "Imagine" om iedereen weer hoop en steun te geven.

Het blijft een bizar feit, dat John Lennon, de man van de oneliner "Het leven is wat je overkomt terwijl je andere plannen maakte", door een moordaanslag uit het leven werd weggerukt. Lennon werkte op dat moment, na een periode van bezinning en tijd met zijn gezin, aan een comeback in de muziekindustrie. Wie, zodra dat na corona weer mag, naar New York reist, moet vooral ook Strawberry Fields in Central Park aandoen. Strawberry Fields verwijst naar de plek in Liverpool, waar John Lennon, die geen gemakkelijke jeugd heeft gehad, rust, inspiratie en verbinding zocht, zijn connectiviteit met Het Veld.

Strawberry Fields in New York is een plek in Central Park, waar je te midden van de hectiek van de grote stad even tot rust en bezinning kunt komen. Het is vlakbij het Dakotagebouw waar John Lennon woonde en waar hij op die onzalige dag werd vermoord. Wat opvalt is dat nog elke dag mensen bloemen leggen op dat in al zijn eenvoud indrukwekkende monument ter nagedachtenis aan John Lennon. Mooi als het je in je leven lukt om zo'n "Ontwaakte Herder" te zijn, dat je vanwege de door jou gecreëerde gevoelens van Verbondenheid ook veertig jaar na je dood nog lang niet vergeten bent en een bron van inspiratie blijft. Natuurlijk kan en hoeft niet iedereen van het niveau John Lennon te zijn. Maar met een beetje Verbinding op dossierniveau en beiderzijdse goede Intenties, kunnen we bijvoorbeeld al in ons vakgebied allemaal ons steentje bijdragen aan veel draagvlak in Het Veld.

Mooie Kersttijd en een gezond en gelukkig 2021 toegewenst, met veel toenemende bewegingsvrijheid en veel ruimte voor onderlinge verbondenheid in ons werkveld. We zijn er met z'n allen na het lockdown coronajaar 2020 wel aan toe!

Living is easy with eyes closed;
Misunderstanding all you see
It's getting hard to be someone,
But it all works out...
Let me take you down,
'Cause I'm going to Strawberry Fields
Nothing is real;
And nothing to get hung about
Strawberry Fields forever

Armand Blondeel
Voorzitter Redactieraad Platform Personenschade

The Beatles: We can work it out/Strawberry Fields Forever
Lynne McTaggart: Het Veld; De Verbinding; Het Intentie Experiment
David Foekinos: Lennon

Toekomst en risico

door Rob Meelker | advocaat bij
Maree & Dijxhoorn advocaten

Verlies van verdienvermogen door psychische predispositie in combinatie met whiplash-achtige klachten

Inleiding

Verlies van verdienvermogen als gevolg van een letsel kan tot blijvende schade leiden. Of die blijvende schade inderdaad optreedt en hoe groot die dan is, hangt af van het letsel zelf, van de manier waarop een benadeelde ermee omgaat en uiteraard van de vastgestelde beperkingen van het verdienvermogen.

De omvang van de schade door een verlies van verdienvermogen wordt bepaald door de situatie met het letsel te vergelijken met een hypothetische situatie zonder letsel.[1] Het is aan de benadeelde te bewijzen dat hij door een verlies van verdienvermogen schade lijdt.[2] Voor wat betreft het verdienvermogen in de hypothetische situatie zonder letsel mogen geen hoge eisen aan die bewijslast worden gesteld.[3] Wel moet daarbij met redelijke verwachtingen worden gewerkt.[4] Welke verwachtingen redelijk zijn, vormt in de praktijk van de schaderegeling dikwijls een discussiepunt. De benadeelde is daar vaak veel optimistischer over dan de aansprakelijke partij.[5]

Bovendien moet bij het formuleren van redelijke verwachtingen rekening worden gehouden met de toekomstige gezondheid van de benadeelde. Mogelijke beperkingen door een slechte gezondheid horen niet voor rekening van de aansprakelijke partij te komen. Hierover is de Hoge Raad duidelijk in zijn arrest van 2 februari 1990.[6] Daarnaast moet met pre-existente klachten rekening worden gehouden. Ook die kunnen tot beperkingen van het verdienvermogen leiden. Het is aan de aansprakelijke partij om die op te sporen en het is aan de benadeelde om daarover naar waarheid te verklaren. Het belang daarvan kan groot zijn. De Hoge Raad heeft het belang van pre-existente klachten en de verlagende invloed daarvan op de schadebegroting erkend.[7]

Extra lastig wordt het wanneer de benadeelde na het ongeval psychische klachten ontwikkelt en zich daardoor arbeidsongeschikt acht. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat ongeveer 7 procent van benadeelden psychische klachten overhoudt die als posttraumatische stressstoornis kwalificeert.[8] Hierbij kan de psychische conditie van de benadeelde een factor van betekenis zijn. Over zo'n psychische predispositie in combinatie met whiplashachtige klachten na een ongeval gaat de hiernavolgende casus.

Verlies van verdienvermogen als gevolg van een letsel kan tot blijvende schade leiden. Of die blijvende schade inderdaad optreedt en hoe groot die dan is, hangt af van verschillende factoren.

De feiten

Een werknemer van Philips, de eiser, was op 15 september 1996 als bestuurder van een auto betrokken bij een aanrijding. Die aanrijding ontstond doordat een autobestuurder hem geen voorrang had verleend. Diens verzekeraar had aansprakelijkheid erkend.

De arbeidsovereenkomst van de eiser met Philips was aangegaan voor bepaalde tijd. Deze overeenkomst was aangegaan op 1 maart 1995 en was eenmaal verlengd.

De eiser had zich direct na het verkeersongeval tot zijn huisarts gewend in verband met nek- en hoofdpijnklachten. Vanwege het aanhouden van de pijnklachten werd de eiser in oktober 1996 door zijn huisarts doorverwezen naar een neuroloog in het Catharina Ziekenhuis te Eindhoven. Die neuroloog vond, afgezien van wat bemoeilijkte nekbewegingen, geen afwijkingen.

In het re-integratieformulier van 20 november 1996 is vermeld dat de eiser aangaf last te hebben van:

- hevige pijnen in zijn nek en achterhoofd,
- concentratiestoornissen,
- visusstoornissen,
- evenwichtsstoornissen.

Tevens stond in dit formulier vermeld dat zich het beeld voordeed van een reactieve depressie. De eiser is vervolgens gedurende zes maanden in dagbehandeling geweest bij revalidatiecentrum Blixembosch in Eindhoven.

De toestand van de eiser verslechterde, wat reden was voor opname op de PAAZ-afdeling van het Catharina Ziekenhuis van 11 tot en met 13 januari 1997. Hierna volgde tot en met 2007 een traject met wisselende psychische klachten en daarop gerichte behandelingen, inclusief het gebruik van antipsychotische medicatie.

De arbeidsovereenkomst van de eiser eindigde op 27 februari 1997 en werd door Philips niet verlengd. De eiser heeft na het ongeval niet meer gewerkt. Hij ontving een arbeidsongeschiktheidsuitkering op basis van volledige arbeidsongeschiktheid.

De verzekeraar had tot en met 2000 als voorschot onder algemene titel in totaal € 4.991,58 betaald. De eiser had als standpunt dat zijn door het ongeval geleden schade veel hoger was. Twistpunt voor partijen vormde het oorzakelijk verband tussen het overgrote deel van de door de eiser gestelde schade, met name het door hem gestelde verlies aan arbeidsvermogen.

Op verzoek van partijen werd de eiser onderzocht door een psychiater in Amsterdam. In zijn rapportage van 20 juli 2001 kwam deze psychiater tot de diagnose schizofrenie. Daarbij schreef hij: **"... dat het ongeval wellicht een luxerende factor is geweest bij het ontstaan van de eerste psychotische ontsporing. Er zijn echter onvoldoende argumenten om een verband tussen het huidige toestandsbeeld en het ongeval c.q. psychotraumatische impact van het ongeval nog aannemelijk te kunnen maken."**

In 2003 betaalde de verzekeraar daarop aan de eiser een slotuitkering van € 4.573,80, waarmee de totale uitkering kwam op € 9.529,38.

De eiser heeft daarna een andere psychiater te Amsterdam verzocht een contra-expertise te verrichten. Deze tweede psychiater sloot zich aan bij de diagnose schizofrenie. Aan hem waren nog aanvullende vragen gesteld door de eiser. De antwoorden daarop luiden:

"**Ad b: Er zijn geen aanwijzingen dat de klachten en/of verschijnselen voor het ongeval bestonden.**
Ad c: Er zijn geen aanwijzingen voor preexistentiële ziekten of aandoeningen.
Ad d: Als het ongeval betrokkene niet was overkomen zouden de daarna ontstane klachten en/of verschijnselen waarschijnlijk ook toch op enig moment zijn ontstaan. Op welke termijn dat zou zijn gebeurd is niet exact aan te geven, maar verwacht mag worden dat [dat] voor zijn 40e jaar zou zijn gebeurd.
Ad e: Klachten en verschijnselen op grond van een schizofrene stoornis kunnen redelijkerwijs niet als ongevalsgevolg worden beschouwd."

In de periode vanaf 2005 tot medio 2012 leken de psychische klachten stabiel, dan wel iets af te nemen. De fysieke klachten waren vooral nekklachten.

Rechtbank

De eiser dagvaardde de verzekeraar op 27 juli 2012. De eiser stelde dat zijn klachten en beperkingen als ongevalsgevolg moesten worden gezien. Hij betwistte de diagnose schizofrenie. Daarbij stelde hij dat als er sprake is van andere psychische verschijnselen, die dan door de aanrijding waren geluxeerd. Als de aanrijding hem niet was overkomen zou zijn arbeidsovereenkomst van bepaalde duur bij Philips zijn omgezet in een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd, zoals hem voor het ongeval zou zijn beloofd. De eiser vorderde een schadevergoeding van ca. € 500.000,-.

De rechtbank overwoog onder meer dat er in een zaak als deze aanleiding is voor een ruime toerekening, nu het gaat om schending van een verkeers- en veiligheidsnorm, waarbij letsel een redelijkerwijs te verwachten gevolg is van het schadebrengende feit (r.o. 4.3).
Inzake de bewijslast van de eiser bezigde de rechtbank de bekende woorden dat aan het bewijs van het verlies van verdienvermogen geen al te strenge eisen mogen worden gesteld ten aanzien van de arbeidsinkomsten die hij in de toekomst zou hebben genoten in de hypothetische situatie dat het ongeval niet zou hebben plaatsgevonden. Het is immers de aansprakelijke veroorzaker van het ongeval die hem de mogelijkheid heeft ontnomen om zekerheid te verschaffen omtrent hetgeen zich in de hypothetische situatie zou hebben voorgedaan.

De rechtbank plaatste als volgend uitgangspunt voorop dat hij voor de beoordeling aansluiting zocht bij de rapporten van de twee psychiaters. Daarbij nam hij mede in aanmerking dat inmiddels ruim zestien jaren waren verstreken sinds het ongeval en **"het niet eenvoudig zal zijn thans opnieuw bruikbaar onderzoek te laten verrichten"** naar de mogelijke oorzaak/oorzaken van de psychische problemen die na het ongeval in 1996 zijn ontstaan.

De rechtbank haalde daarna de overwegingen van de twee psychiaters aan en overwoog:

**"Vervolgens is de vraag aan de orde gedurende welke periode de schade als gevolg van het verlies van verdienvermogen nog in zodanig verband staat met het ongeval dat deze daaraan in redelijkheid dient te worden toegerekend. Omdat enkel kan worden uitgegaan van een hypothetische situatie, kan de schade niet exact worden vastgesteld maar zal deze ex aequo et bono worden geschat.
Indien wordt uitgegaan van een schizofrene stoornis die zich (mede als gevolg van het ongeval) korte tijd na het ongeval heeft geopenbaard, neemt de rechtbank het volgende in aanmerking. [De eerste] Psychiater tekent in juli 2001 aan dat er naar zijn mening onvoldoende argumenten zijn om nog een verband tussen het op dat moment bestaande toestandsbeeld en het ongeval c.q. de psychotraumatische impact van het ongeval aannemelijk te kunnen maken. Zelfs een indirect verband met het ongeval kan op dat moment niet meer worden verdedigd, aldus K. Ook [de tweede] psychiater is in december 2004 van mening dat de klachten en verschijnselen op grond van een schizofrene stoornis redelijkerwijze niet als ongevalsgevolg kunnen worden beschouwd. Mede op basis van hun bevindingen is de rechtbank van oordeel dat de uit de schizofrenie voortvloeiende beperkingen in redelijkheid uiterlijk vanaf medio 2001 niet langer aan het ongeval mogen worden toegerekend."**

> **Aan het bewijs van het verlies van verdienvermogen mogen geen al te strenge eisen worden gesteld ten aanzien van de arbeidsinkomsten die hij in de toekomst zou hebben genoten in de hypothetische situatie dat het ongeval niet zou hebben plaatsgevonden.**

De rechtbank overwoog verder dat ook indien er veronderstellenderwijs vanuit wordt gegaan dat bij de eiser in aanleg een schizofrene stoornis aanwezig was die zich, het ongeval weggedacht, zonder die luxerende factor eveneens zou hebben geopenbaard voordat hij de leeftijd van 40 jaar zou hebben bereikt, het redelijk wordt geacht om er vanuit te gaan dat de eiser alsdan in de loop van 2001 voor het eerst zou zijn getroffen door een schizofrene psychose, waardoor hij alsnog arbeidsongeschikt zou zijn geraakt. Omdat deze arbeidsongeschiktheid dan niet in causaal verband zou staan met het ongeval, zou de verzekeraar uit dien hoofde vanaf dat moment evenmin (nog langer) schadeplichtig zijn. Heel concreet bepaalde de rechtbank de vergoedingsperiode op 5 jaar, eindigend op 15 september 2001.

Hoger beroep

In hoger beroep gooide de eiser het over een wat andere boeg: hij legde het accent meer op zijn whiplashachtige klachten.[9]

In zijn tussenarrest bevestigde het hof het oordeel van de rechtbank over de periode waarover verlies aan arbeidsvermogen wegens psychische klachten van de eiser diende te worden gecompenseerd. Het hof greep daarvoor terug op de conclusies van de twee psychiaters. De eiser had aangevoerd dat uit het advies van een derde door hem ingeschakelde psychiater bleek dat de rechtbank ten onrechte had geconcludeerd dat de uit de schizofrenie voortvloeiende

Nationaal Kompas kan men aflezen dat in 2011 er een prevalentie bij mannen was van 11.400 en vrouwen 13.500 met een incidentie van 9.100 voor mannen en 9.800 voor vrouwen, waarbij wordt aangegeven dat er sprake is van een onderschatting van het werkelijke aantal mensen met nek- en overigens ook bijvoorbeeld rugklachten in de Nederlandse bevolking. Factoren zijn het langdurig in een gefixeerde houding werken, maar ook stress kunnen aanleiding geven tot dit type klachten."

beperkingen vanaf 15 september 2001 niet langer aan het ongeval kunnen worden toegerekend. Het hof respondeerde daarop dat het advies van de derde psychiater onvoldoende is om de conclusie te rechtvaardigen dat de eiser sinds 2000 niet meer psychotisch is geweest. Vaststaat immers, aldus het hof, dat de eiser tot 2007 anti-psychotische medicatie gebruikte. Voorts is de opmerking van de derde psychiater dat er sinds 2007 bij de eiser geen sprake meer is geweest van psychiatrische behandeling of begeleiding niet juist, althans niet volledig. Zoals ook de derde psychiater had opgemerkt heeft de eiser in 2012 zijn huisarts geconsulteerd in verband met psychische problemen, was de huisarts bezorgd en achtte deze begeleiding door de GGzE zinvol, aldus het hof.

De bezwaren van de eiser, waarvoor hij verwees naar het advies van de derde psychiater achtte het hof onvoldoende deugdelijk en zwaarwegend om af te wijken van de deugdelijke en goed onderbouwde conclusie van zowel de eerste als de tweede psychiater. Het hof had daarom geen behoefte aan een nadere psychiatrische expertise, zoals voorgesteld door de eiser.

Aangezien de eiser in dit hoger beroep het accent had verlegd naar zijn fysieke (whiplashachtige) klachten gelastte het hof onderzoek door een neuroloog. Het hof wees zijn eindarrest op 27 september 2016.

Het hof legt uit dat op grond van het deskundigenbericht van de neuroloog moet worden vastgesteld:

a) het bestaan van de whiplashachtige klachten vanaf 15 september 2001, en indien dat komt vast te staan:
b) het causaal verband tussen deze klachten en het ongeval uit 1996;
c) of de gezondheidsklachten tot beperkingen leiden.

Het hof begint met de vraag onder b) en overweegt dat uit het rapport van de deskundige blijkt dat de eiser voor het ongeval deze klachten niet had alsook dat de aard van het ongevalsmechanisme vaker wordt genoemd in verband met de tendomyogene (=spiergerelateerde) pijnklachten. De neuroloog gaf als klinische diagnose dat er sprake is van posttraumatische nekklachten na een eenzijdig auto-ongeval, dat de pijnklachten vooral van tendomyogene aard zijn en dat daarbij differentiaal diagnostisch gedacht kan worden aan whiplash associated disorder graad 2.

De neuroloog voegde daar aan toe: **"Daarnaast bestaat er nog de mogelijkheid dat er in de loop van de tijd tendomyogene nekklachten niet van traumatische aard zijn ontstaan samenhangend met de karakterstructuur en de psychiatrische problematiek bij betrokkene. Een combinatie van dit alles is eveneens mogelijk."**

Op vragen van de verzekeraar om dit te verduidelijken, waaronder hoe vaak dit zonder ongeval voorkomt, antwoordde de neuroloog: **"Precieze cijfers hieromtrent zijn beperkt beschikbaar. Chronisch tendomyogene klachten (>3mnd) komen volgens Wilgen et al 2006 voor bij 44 procent van de mensen in Nederland boven de 25 jaar, waarvan 1/5 deel nekklachten betreft. Uit het**

Het hof concludeerde

"(....) dat op grond van de klinische diagnose van de deskundige, mede in onderling verband en samenhang met zijn antwoord op nadere vragen van [de verzekeraar], niet gezegd kan worden dat in dit geval een alternatieve oorzaak voor de nek- en hoofdpijnklachten van eiser ontbreekt."

Het hof acht daarbij het tijdsverloop van belang. De neuroloog heeft het volgens het hof over in de loop van de tijd ontstane tendomyogene nekklachten niet van traumatische aard, die hun oorzaak dus vinden in onder meer de psychiatrische problematiek van de eiser. De neuroloog heeft het hier dus over nekklachten, die niet hun oorzaak vinden in het ongeval, maar die samenhangen met de karakterstructuur en psychiatrische problematiek van de eiser. Het hof begrijpt dat de deskundige hierbij het oog heeft op de bij de eiser gestelde diagnose schizofrenie.

De verzekeraar had erop gewezen dat uit het huisartsenjournaal bleek dat de eiser vanwege stressklachten in 2012, in oktober, november en december meermalen zijn huisarts had geconsulteerd. Het hof oordeelde dat gelet op het tijdsverloop tussen deze klachten en het ongeval ten aanzien van deze stressklachten evenmin gezegd kan worden dat deze hun oorzaak vinden in het ongeval. Het hof vond dat uit het huisartsendossier was gebleken dat eiser stressklachten had.

Het hof gaf ook nog deze overweging:

"13.5.5. Dit doet er evenwel niet aan af dat op grond van het deskundigenbericht niet kan worden uitgesloten dat er alternatieve oorzaken voor de lichamelijke klachten van eiser aanwezig zijn, te weten:

- **het tijdsverloop, mede in het licht van de omstandigheid dat dit soort klachten relatief vaak voorkomen bij mensen boven de vijfentwintig;**
- **de psychiatrische problematiek van eiser; het hof verwijst en persisteert naar hetgeen daarover in r.o. 7.7 e.v., met name in r.o. 7.7.5 is overwogen;**
- **de stressklachten in 2012.**

Dit alles leidt tot de conclusie dat eiser niet is geslaagd in het bewijs van causaal verband tussen de bij hem sinds 15 september 2001 bestaande nek- en hoofdpijnklachten en het ongeval. (....)"

Cassatie

De eiser ging in cassatie en hoewel volgens advocaat-generaal Drijber sprake was van een overzichtelijk cassatiemiddel oordeelde de Hoge Raad op 9 maart 2018 in navolging van zijn advocaat-generaal dat het cassatieberoep faalde.[10] De verwerping van het cassatieberoep door de Hoge Raad was gebaseerd op art. 81 RO.

Conclusie advocaat-generaal mr. B.J. Drijber

Advocaat-generaal Drijber bespreekt in zijn conclusie het Poolmolenarrest,[11] het Jerrycanarrest (M.-Vossen Laboratories)[12] en het arrest X-Academisch Ziekenhuis Maastricht.[13]

In het Poolmolenarrest was er ook sprake van medisch onderzoek waarin was geconcludeerd dat pre-existente persoonlijkheidsfactoren het functioneren van betrokkene konden beïnvloeden en een persoonlijkheidsstoornis niet (geheel) viel uit te sluiten. De analogie met de onderhavige zaak bestaat er volgens Drijber uit dat in beide gevallen er psychisch iets aan de hand was, dat niet als zodanig aan het ongeval kon worden gerelateerd. De benadeelde had in cassatie succes omdat hij in hoger beroep gemotiveerd had betoogd het molenaarsbestaan in te zullen ruilen voor een elders beter betalende baan als bleek dat de molen niet rendabel viel te exploiteren. Het hof was daaraan voorbij gegaan en dat kon bij de Hoge Raad niet door de beugel.

De analogie bestaat er volgens Drijber uit dat in beide gevallen er psychisch iets aan de hand was, dat niet als zodanig aan het ongeval kon worden gerelateerd.

In het Jerrycanarrest bestond de parallel met de onderhavige zaak er volgens Drijber uit dat bij M. sprake was van een psychische predispositie, te weten een persoonlijkheidsstructuur als gevolg waarvan hij in psychische zin nogal heftig had gereageerd op het tweede ongeval. Medisch deskundigen hadden over M. gerapporteerd dat zij niet konden uitsluiten dat M. op dezelfde wijze zou reageren op een al dan niet ernstig life event. Echter in hun rapportage ontbrak een concreet aanknopingspunt voor het moment waarop dat het geval zou zijn. Het hof vond het aannemelijk dat M. omstreeks zijn 55ste jaar op eenzelfde wijze zou hebben gereageerd en niet meer zou kunnen werken. In cassatie bleef dit oordeel niet in stand omdat het hof niet in het bijzonder had vastgesteld omtrent reeds voorgevallen andere gebeurtenissen in het leven van M. die als een dergelijk life event kunnen worden aangemerkt en aldus evenmin beoordeeld in hoeverre de reactie van M. op een dergelijke gebeurtenis dit aannemelijk maakt. Het hof had volgens de Hoge Raad daarnaast ontoereikend gemotiveerd waarom een psychische reactie zoals die van M. in het onderhavige geval, in zijn algemeenheid aannemelijk maakt dat de betrokkene ook als gevolg van andere gebeurtenissen dan een dergelijk arbeidsongeval, niet meer in staat zal zijn loonvormende arbeid te verrichten. Dat de deskundigen hadden geschreven dat zij een dergelijke reactie niet konden uitsluiten, kon volgens de Hoge Raad hiervoor niet volstaan.

In de zaak X-Academisch Ziekenhuis Maastricht ging het om medische aansprakelijkheid als gevolg van vertraging (delay) bij een operatie. De vraag was of er een reële kans op een beter behandelingsresultaat zou zijn geweest als de patiënt direct was geopereerd. De deskundige had opgemerkt dat het niet mogelijk was de grootte van de kansen op een beter resultaat te duiden. Het hof had daaraan de conclusie verbonden dat er onvoldoende aanwijzingen waren dat het delay het verlies van een kans op een beter behandelingsresultaat heeft veroorzaakt.

Dat oordeel bleef in cassatie niet overeind. De Hoge Raad oordeelde dat uit het feit dat een deskundige een kans niet in een percentage kan uitdrukken omdat naar de grootte van die kans geen onderzoek is gedaan, immers niet volgt dat die kans niet in een rechtens relevante omvang bestaat. Het hof had nu de deskundige geen kanspercentage kon noemen maar zijn antwoorden niet uitsluiten dat van het verlies van een reele kans sprake kan zijn geweest, nader moeten onderzoeken of door het delay een reële kans op een betere uitkomst verloren is gegaan, en had – bij bevestigende beantwoording van die vraag – vervolgens tot en zo goed mogelijke inschatting van deze kans moeten komen.

Drijber vermeldt in zijn conclusie de in deze materie te volgen stappen. 1. Eerst het in art. 6:162 BW besloten conditio sine qua non-verband tussen schade toebrengende gebeurtenis en de schade vaststellen. Hier geldt dat dit verband er is of niet. Een tussenweg bestaat niet. 2. Vervolgens komt bij de vaststelling van het oorzakelijk verband de toerekening naar redelijkheid in beeld. Bij schending van verkeers- of veiligheidsnormen moet in beginsel ruim

worden toegerekend. Hier geldt dat de dader het slachtoffer moet nemen zoals hij is, inclusief diens zwakheden.
3. Dan komt de begroting van de schade. Hier kan rekening worden gehouden met het bestaan van een persoonlijke predispositie van het slachtoffer.

Commentaar

Ik onderschrijf de door advocaat-generaal Drijber beschreven stappen. Wel zou ik willen toevoegen dat bij punt 3 geldt dat ook hier het slachtoffer moet worden genomen zoals hij is, aldus uitdrukkelijk inclusief diens – al voor de onrechtmatige daad aanwezige, maar mogelijk nog niet allemaal tot werking gekomen – zwaktes.

De drempel om gevolgen te kunnen verbinden aan predispositie voor de omvang van de schade lijkt hoog. De rechter moet goed motiveren waarom en op basis waarvan hij de verplichting om schade te vergoeden beperkt. Drijber stelt hierover: **"Anderzijds betekent de omstandigheid dat een deskundige over een bepaald onderwerp geen precies standpunt kan of (wil) innemen niet dat de rechter geen ruimte zou hebben om bij het bepalen van de omvang van de schade rekening te houden met het bestaan van een psychische predispositie. De rechter zal dan zelfstandig, maar wel op basis van feiten uit het dossier, moeten motiveren waarom hij komt tot een bepaalde vermindering van de schadevergoedingsplicht."**

Bijzonder aan deze zaak is het psychiatrisch deskundigenbericht waarin was geschreven dat de eiser ook zonder het ongeval schizofrenie zou hebben gekregen 5 jaar na de aanrijding waarvoor de verzekeraar aansprakelijk is. Dat is bijzonder omdat veel deskundigen in letselschadezaken daarop gerichte vragen negatief beantwoorden. Men kan of durft daarover geen harde uitspraak te doen.[14] Het antwoord luidt op zijn hoogst dat benadeelde zonder ongeval op enig tijdstip ook dit beeld had kunnen ontwikkelen, maar dat niet met enige zekerheid valt te zeggen wanneer dat het geval zou zijn.

Dat antwoord is onbevredigend, omdat daarmee enerzijds wordt erkend dat de situatie waarin het slachtoffer is beland niet enkel en alleen gevolg van het ongeval is en deze situatie zonder ongeval ook eens zou worden bereikt, doch niet wordt aangegeven wanneer dat het geval zou zijn. Dat laat zowel partijen als de rechter met de handen in het haar, want biedt (te) veel ruimte voor conclusies en speculaties.

Oplossing?

Uit de door Drijber besproken arresten Jerrycan en X-Academisch Ziekenhuis Maastricht valt mijns inziens af te leiden in welke richting moet worden gegaan om een oplossing te verkrijgen.

De neuroloog geeft met zijn antwoord op de vragen van de verzekeraar immers aan dat nek- en rugklachten ook zonder ongeval veelvuldig voorkomen. Daarmee zijn vraagtekens te plaatsen bij de plausibiliteit van de causaliteit van deze klachten na een whiplash.

Allereerst kan de deskundige gevraagd worden of hij kan uitsluiten dat betrokkene als gevolg van zijn predispositie in eenzelfde situatie zou zijn geraakt als hij nu na de onrechtmatige daad is beland. Antwoordt de deskundige dat hij dit niet kan uitsluiten, dan zal gevraagd moeten worden welke aanwijzingen en/ of welke statische feiten de deskundige daarvoor heeft. Ook zal gevraagd kunnen worden naar welke specifieke life events de deskundige bedoelt, als hij aangeeft in zijn antwoord dat betrokkene door andere life events dan de onrechtmatige daad in deze toestand zou geraken. Daarbij kan de deskundige geholpen worden door te wijzen op voor de aansprakelijke partij beschikbare informatie, zoals statische gegevens omtrent betrokkenheid bij life-events en/of het risico daarop. Illustratief hiervoor kan zijn het artikel van Mark Traa in HP De Tijd, " U heeft wel lef dat u in Nederland durft te wonen".[15] Traa geeft een overzicht van de vele ongelukkige voorvallen die mensen kunnen overkomen en leiden tot letsel, tot medische behandeling en tot (tijdelijke) arbeidsongeschiktheid.

De deskundige zal, indien van toepassing en voor zover mogelijk gewezen kunnen worden op life events die betrokkene heeft doorgemaakt. Daarbij zal de reactie van de benadeelde op die events toegelicht moeten worden. De deskundige dient daarbij er nog eens nadrukkelijk op gewezen te worden dat hij geen absolute zekerheid hoeft te bieden.[16] Wel dient de deskundige uitgenodigd en aangespoord te worden om op grond van zijn ervaring en kennis hierover meer toe te lichten. Ook kan gevraagd worden aan de deskundige in een aldus voorkomend geval, welke verklaring hij heeft voor de stelling van de benadeelde dat een na de onrechtmatige daad opgetreden life event hem niets doet, waarbij de aard en kenmerken van de onrechtmatige daad betrokken kunnen worden. Deze vraag is met name van belang wanneer de onrechtmatige daad bestaat uit een bagatel gebeurtenis, waarop een heftige reactie volgt, terwijl een objectief gezien ernstiger event daarna volgens de benadeelde niet of nauwelijks van invloed is op hem.

Tot slot is de rapportage van de neuroloog in deze zaak uiteraard ook van belang voor whiplashzaken. De neuroloog geeft met zijn antwoord op de vragen van de verzekeraar immers aan dat nek- en rugklachten ook zonder ongeval veelvuldig voorkomen. Daarmee zijn vraagtekens te plaatsen bij de plausibiliteit van de causaliteit van deze klachten na een whiplash en bij de in veel expertiserapporten voorkomende vermelding dat betrokkene zonder dit ongeval deze klachten niet zou hebben gehad. Waarop baseert die deskundige zo'n stellige mededeling? Hoe zeker kan gezien de door de neuroloog verstrekte informatie een alternatieve verklaring voor de klachten worden uitgesloten?

Bijlage Literatuurverwijzing

| Jurisprudentie
Toekomst en risico – Verlies van verdienvermogen door psychische predispositie in combinatie met whiplashachtige klachten (p.5-10)

1 HR 15 mei 1998, ECLI:NL:HR:1998: ZC2654, NJ1998/624 (Vehof-Helvetia) en HR 17 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:273, NJ 2017/115 (Poolmolen).
2 Dat volgt reeds uit art. 150 Rv, maar is door de rechtspraak ook vastgesteld, bijvoorbeeld hof Den Bosch, te kennen uit HR 6 juni 2001, ECKLI:NL:HR:2001:AB2054, NJ 2001/433 (Zwolsche Algemeene-De Greef I).
3 HR 15 mei 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2654, NJ 1998/624 (Vehof-Helvetia).
4 HR 15 mei 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2654, NJ 1998/624 (Vehof-Helvetia), HR 14 januari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4277, NJ 2000/437 (Van Sas-Interpolis), HR 17 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:273, NJ 2017/115 (Poolmolen).
5 De recente crisis in de bouwsector welke in 2008 begon heeft laten zien dat een fraai, als maar meer inkomen genererende carrièreontwikkeling in de sedertdien verstreken jaren niet voor iedereen was weggelegd. De huidige coronacrisis laat dat ook zien voor de sectoren horeca, toerisme en luchtvaart. Bij de berekening van de inkomensschade van de onfortuinlijke KLM-piloot De Kuijer (HR 18 maart 2005, ECLI:NLHR:2005:AR6669, NJ 2009/328) is hiermee naar ik vermoed indertijd geen rekening gehouden.
6 ECLI:NL:HR:1990:7897, NJ 1991/292 (Staat-Vermaat). In deze zaak werd verhaal van de uitkeringen die de Staat aan een door een verkeersongeval arbeidsongeschikte ambtenaar had betaald, ingeperkt tot het (latere, na het verkeersongeval) moment waarop die ambtenaar door een hartinfarct arbeidsongeschikt werd. dat was een risico dat niet voor de aansprakelijke kwam.
7 HR 21 maart 1975, ECLI:NL:HR:1975:AC5560, NJ 1975/372 (aangereden hartpatiënt), HR 8 februari 1985, ECLI:NL:HR:1985:AG4960, NJ 1986/136 (Joe) en HR 8 februari 1985, ECLI:NL:HR:1985:AG4961, NJ 1986-137 (Henderson/Gibbs)
8 Aldus www.volksgezondheid.info
9 De fysieke klachten worden als mogelijke oorzaak van de arbeidsbeperkingen belangrijker naar mate de kans op een psychische oorzaak kleiner wordt, merkt advocaat-generaal Drijber op in zijn conclusie na het arrest van het hof.
10 ECLI:NL:HR:2018:311, RvdW2018/342
11 HR 17 februari 2017, ECLI:NLHR2017:273, NJ 2017/115
12 HR 27 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3397, NJ 2016/138
13 HR 27 oktober 2017, ECLI:NL:HR:2017:2786, NJ 2017/422
14 Enerzijds op grond van de wetenschappelijk correcte houding dat er geen of onvoldoende gegevens zijn om een dergelijke uitspraak op te baseren, anderzijds vanwege het risico op een door het slachtoffer in te dienen tuchtrechtelijke klacht of oproep om te verschijnen in een civiele procedure.
15 https://www.hpdetijd.nl/02-08-02/u-hebt-lef-dat-u-in-Nederland-durft-te-wonen/
16 Net als al gebeurt in de IWMD-vraagstelling (versie januari 2010) in onder " 2. De situatie zonder ongeval"

| Leren en Inspireren
Corona en thuiswerken: werkgeversaansprakelijkheid? (p.17-21)

1 Onderzoek CNV oktober 2020. https://www.cnv.nl/actueel/nieuws/nieuwsdetail/cnv-onderzoek-thuiswerker-vaker-last-van-fysieke-klachten/
2 Idem. Zie ook het bericht van fysiotherapeuten die een forse toename zien van klachten die het gevolg zijn van thuiswerken (https://nos.nl/artikel/2345833-fysiotherapeuten-zien-meer-fysieke-klachten-door-thuiswerken.html).
3 HR 11 november 2005, NJ 2008/460. Zie ook HR 8 februari 2008, NJ 2008/93 (Lagrauw/Van Schie).
4 Aldus HR 22 januari 1999, NJ 1999/534, r.o. 3.3, m.nt. P.A. Stein (Stichting Reclassering/S.). Ook in latere rechtspraak heeft de Hoge Raad het belang van zeggenschap voor de zorgplicht benadrukt (zie HR 17 december 2004, NJ 2006/147 (Hertel/zonden van der L.).
5 T. Hartlief e.a., Verbintenissenrecht uit de wet en schadevergoeding (SBR 5), 2018/188. In het kader van gevaarzetting wordt aansluiting gezocht bij de gezichtspunten zoals neergelegd in het Kelderluik-arrest [(HR 5 november 1965, NJ 1966/136, m.nt. G.J. Scholten (Kelderluik); zie voor toepasselijkheid bij art. 7:658 BW HR 11 november 2005, NJ 2008/460 (Bayar/Wijnen).
6 HR 12 december 2008, NJ 2009/332 (Maatzorg/Van der Graaf).
7 HR 5 november 2004, NJ 2005/215 (De Lozerhof/Van Duyvenbode). Hoewel de Hoge Raad overwoog dat de werkgever aansprakelijk was, zou men ook kunnen betogen dat deze uitkomst anders zou zijn geweest op het moment dat er in rechte andere verweren werden aangevoerd. Het is immers de vraag of hier sprake was van een 'gevaarlijke situatie', nu men in een thuissituatie ook een deur tegen zich aan kan krijgen. Zie verder HR 25 juni 1993, NJ 1993/686 m.nt. PAS (Erven Cijsouw/De Schelde). De werkgever betoogde dat zich hield aan alle voorschriften op het gebied van asbest. Dit betekent niet dat je hiermee je zorgplicht als werkgever hebt vervuld.
8 De werkgever voldeed niet aan de gestelde Arbo-nomen, zie HR 7 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ1717, NJ 2014/98 (SVB/Van de Wege; RSI klachten).
9 HR 12 september 2003, NJ 2004/177 (Peters/Hofkens).
10 Rb Maastricht 6 februari 2004, ECLI:NL:RBMAA:2004:AO3244.
11 Tot het arrest van 11 maart 2005 was de literatuur verdeeld over de vraag of art. 7:658 BW van toepassing was op psychische schade. Zie HR 11 maart 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR6657, NJ 2010/309, m.nt. Hartlief (ABN AMRO/Nieuwenhuys); zie tevens HR 3 april 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH2619 (X/Dow Benelux).
12 S.D. Lindenbergh, AV&S 2003, p. 18.
13 Zie M.S.A. Vegter, Vergoeding van psychisch letsel door de werkgever (diss. VU) 2005, p. 469 e.v. ; S.D. Lindenbergh, AV&S 2003, p. 18.
14 De werknemer hoeft de normschending niet aan te tonen, aldus HR 10 december 1999, NJ 2000/211 (Fransen/Pasteur ziekenhuis).
15 Zie B. Sorgdrager, 'Rugklachten een beroepsziekte', TVP 2005, p. 54.
16 Zie ook S.D. Lindenbergh, Arbeidsongevallen en beroepsziekten (Mon. Privaatrecht nr. 13,) Deventer Wolter Kluwer 2016, p. 57 – p. 59.
17 Zie bijvoorbeeld HR 17 november 2000, NJ 2001/596 (Unilever/Dikmans); HR 23 juni 2006, NJ 2006/354 (Havermans/Luyckx); HR 9 januari 2009, NJ 2011/252 (Landskroon/BAM; rugklachten); HR 5 juni 2009, RvdW 2009/691 (Nieuwenhuys/ABN AMRO; burnout); HR 7 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ1717, NJ 2014/98 (SVB/Van de Wege; RSI klachten) en HR 7 juni 2013, NJ 2014/99 (Lansink/Ritsma; gevaarlijke stoffen).
18 T. Hartlief e.a, Verbintenissenrecht uit de wet en schadevergoeding (SBR 5), 2018/191.
19 Zie HR 17 november 2000, NJ 2001/596, m.nt. W.D.H. Asser (Unilever/Dikmans); HR 17 december 2004, NJ 2006/147, m.nt C.J.H. Brunner (Hertel/Van der Lugt); HR 23 juni 2006, NJ 2006/354 (Havermans/Luyckx).
20 In HR 2 februari 2007, NJ 2007,92 (Juresta) heeft de HR de omkeringsregel sterk ingeperkt. Zie ook HR 7 juni 2013 (SVB/Van de Wege en Lansink/Ritsma), waarin werd overwogen dat de omkeringsregel niet wordt toegepast als het verband tussen de gezondheidsschade en uitoefening van werkzaamheden in het kader van art. 7:658 BW "te onzeker of te onbepaald is".
21 A.J. Verheij, Onrechtmatige Daad (Mon. BW) 2019, p. 74.
22 HR 7 juni 2013, NJ 2014/99 (Lansink/Ritsma).
23 Conclusie AG Valk, ECLI:NL:PHR:2020:714 voor vervolg van HR 7 juni 2013 (Lansink/Ritsma).
24 HR 7 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ1717, NJ 2014/98 (SVB/Van de Wege). Zie anders Spier in zijn conclusie voor HR 7 juni 2013, NJ 2014, 98 onder 4.16.3-4.18 en 5.22.; Anders C.J.M. Klaassen in 'Enkele opmerkingen en keuzes wat betreft het bewijs van het functioneel verband bij beroepsziekten en de rol van advocaat-generaal Spier in dit verband', Deventer: Wolters Kluwer, p. 187-203.
25 Zie ook HR 17 november 2000, NJ 2001/596 (Unilever/Dikmans); HR 23 juni 2006, NJ 2006/354 (Havermans/Luyckx); HR 9 januari 2009, NJ 2011/252 (Landskroon/BAM).
26 Zie in dit verband nader C.J.M. Klaassen die opmerkt dat het enkele "kunnen" zijn ontstaan van de klachten door de werkzaamheden niet voldoende is: C.J.M. Klaassen, 'Enkele opmerkingen en keuzes wat betreft het bewijs van het functioneel verband bij beroepsziekten en de rol van advocaat-generaal Spier in dit verband', Deventer: Wolters Kluwer, p. 187-203.
27 Zie nader C.J.M. Klaassen, Schadevergoeding: algemeen 2 (Mon. BW, nr. B35) 2017, p. 78. Hoewel dit 'criterium' in het RSI-arrest en HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX7264, NJ 2012/669 (Erven Gynaecoloog/ouders en kind) niet is overgenomen, doet dit aan de oudere rechtspraak niet aan af.
28 HR 7 juni 2013, NJ 2014/99, m.nt. T. Hartlief (Lansink/Ritsma).
29 Conclusie AG Valk, ECLI:NL:PHR:2020:714 voor vervolg van HR 7 juni 2013 (Lansink/Ritsma).
30 Zie de verwijzingen in de conclusie AG Valk (r.o. 3.6), ECLI:NL:PHR:2020:714 voor vervolg van HR 7 juni 2013 (Lansink/Ritsma).
31 Advocaat-generaal Spier in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2013:BZ1721) vóór het verwijzingsarrest, onder 6.28.3.
32 Zie daarover uitvoerig de noot van Hartlief onder HR 7 juni 2012, NJ 2014/99 (blootstelling gevaarlijke stoffen).
33 Advocaat-generaal Drijber in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2017:1432) vóór HR 6 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:536, NJ 2018/291 m.nt. J. Spier, onder 3.12. HR 8 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ3514, NJ 2011/311.
34 https://nos.nl/artikel/2261172-twee-miljoen-mensen-hebben-last-van-hun-rug-of-nek.html
35 https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/nek-en-rugklachten/cijfers-context/oorzaken-en-gevolgen#node-oorzaken-rugklachten
36 Rb Rotterdam 3 april 2020, ECLI:NL:RBROT:2020:3000.

mr. Koos Spee | vicevoorzitter van de EHC Foundation

“Aantal verkeersdoden stijgt door onvoldoende handhaving”

Interview met Koos Spee

door Peter van Steen

Ter gelegenheid van haar vijftienjarig jubileum heeft EHC Arbeidskundig Advies & Zorgmanagement in Leiden een stichting opgericht, de EHC Foundation, die acties wil ondernemen met het doel ongevallen te voorkomen. Het gaat hierbij om ongevallen in de meest brede zin van het woord: ongevallen in en rond de woning, ongevallen op het werk en natuurlijk ook ongevallen in het verkeer. Vanwege zijn expertise op het vlak van veiligheid en onveiligheid in het verkeer is mr. Koos Spee gevraagd als vicevoorzitter zitting te nemen in het bestuur van de EHC Foundation. Voor het PIV-Bulletin was dit aanleiding Koos Spee te interviewen over het huidige veiligheidsniveau op de Nederlandse wegen.

"...het televisiekijkend publiek probeer ik op het gebied van verkeersveiligheid op een hoger plan te krijgen door bijvoorbeeld de risico's van het gebruik van de telefoon op de fiets of in de auto te benadrukken. Als het over verkeersveiligheid gaat, heb ik in elke situatie wel een advies en weet ik op elke vraag een antwoord."

Koos Spee

De EHC Foundation – EHC staat voor Expertise Human Capital – werd eerder dit jaar opgericht om projecten te initiëren met het oogmerk ongevallen te voorkomen. Het gaat daarbij niet alleen om alle typen ongevallen, maar ook om doelgroepen in alle leeftijdsgroepen. Voorlichting zal daarbij ongetwijfeld een belangrijk instrument zijn, bijvoorbeeld aan jongeren die net hun rijbewijs hebben gehaald of aan ouderen die activiteiten in en rond de woning ondernemen. Gaat het om ongevallen in het verkeer, dan is Koos Spee de zegsman bij uitstek namens de EHC Foundation.

"Voordat je gaat handhaven kun je ook kijken hoe je het gedrag van de verkeersdeelnemers kunt verbeteren, bijvoorbeeld door de weg zodanig in te richten dat het niet meer mogelijk is om te hard te rijden. Dan heb je al een stuk gewonnen en kun je ook de handhaving verminderen."

Koos Spee

Veiligheidsbewustzijn

Na een loopbaan als politieagent op straat, bij de recherche en als verkeersschout in Utrecht werd Koos Spee in 1986, nadat hij zijn doctoraalexamen in de rechten had behaald, benoemd tot officier van justitie bij het parket Utrecht. Aanvankelijk deed hij alle voorkomende zaken, met fraudemisdrijven als taakaccent. In 1996 ging hij aan de slag als landelijk verkeersofficier. Twee jaar later richtte hij het Bureau Verkeershandhaving Openbaar Ministerie op, het tegenwoordige Landelijk Parket Verkeer. Vanuit deze organisatie adviseerde Spee het college van procureurs-generaal en de ministers van Justitie en Verkeer en Waterstaat. Landelijke bekendheid kreeg hij door zijn rol in het televisieprogramma *Wegmisbruikers!* Hij treedt nog regelmatig op in dit populaire programma. Koos Spee wordt dit jaar 74 en is dus al geruime tijd met pensioen, maar hij houdt zich nog steeds bezig – als adviseur, spreker, auteur en lid van diverse commissies – met verkeersveiligheid, onder meer ook vanuit zijn bureau VerkeerDeBaas.nl. Vorig jaar nog verscheen zijn boek *Een flitsende carrière*. Bij dit alles heeft hij één doel voor ogen, namelijk het aantal verkeersslachtoffers te verminderen. "Ik adviseer bijvoorbeeld wijkraden en bewonerscommissies over het veiliger maken van woongebieden, door snelheidsbeperkingen, het aanbrengen van drempels, asverschuivingen en dergelijke. Ik adviseer transportbedrijven over het veiligheidsbewustzijn van hun chauffeurs en ik adviseer gemeenten over onder meer de inrichting van kruisingen, speciale opstelstroken voor fietsers bij verkeerslichten en de plaats van snorfietsen in het verkeer. En het televisiekijkend publiek probeer ik op het gebied van verkeersveiligheid op een hoger plan te krijgen door bijvoorbeeld de risico's van het gebruik van de telefoon op de fiets of in de auto te benadrukken. Als het over verkeersveiligheid gaat, heb ik in elke situatie wel een advies en weet ik op elke vraag een antwoord."

Zelfhandhavend

In zijn functie als landelijk verkeersofficier was handhaving zijn vakgebied bij uitstek. Toch wil hij niet beweren dat handhaving in alle onveilige verkeerssituaties zaligmakend is, integendeel. "Verkeersveiligheid gaat niet alleen over handhaving", zegt Spee. "Vaak wordt te snel gezegd: er wordt daar te hard gereden, dus we gaan handhaven. Vroeger ging ik dan eerst met de wegbeheerders om de tafel zitten om te bespreken waarom op die weg te hard werd gereden en waarom die situatie daar gevaarlijk was. Voordat je gaat handhaven kun je ook kijken hoe je het gedrag van de verkeersdeelnemers kunt verbeteren, bijvoorbeeld door de weg zodanig in te richten dat het niet meer mogelijk is om te hard te rijden. Dan heb je al een stuk gewonnen en kun je ook de handhaving verminderen. Ik heb destijds vaak met gemeenten afgesproken dat we best tijdelijk wilden handhaven, maar er wel van uitgingen dat de zaak snel op de schop zou gaan. Door een weg beter aan te leggen kun je die zelfhandhavend maken en hoef je er geen politie meer op af te sturen. Lukt het niet de infrastructuur zo te verbeteren dat er geen overtredingen meer worden gemaakt, probeer het dan eerst met voorlichting en communicatie, dus opvoeding. Handhaving moet eigenlijk het sluitstuk zijn."

Hoe veiliger, hoe roekelozer

Handhaving moet het sluitstuk zijn wanneer andere maatregelen tekortschieten. Die andere maatregelen echter worden naar de mening van Koos Spee nogal eens verkeerd uitgevoerd of ze schieten hun doel jammerlijk voorbij. Toen hij eens in Suriname was – hij was daar om de Surinaamse regering in verkeerskwesties van advies te dienen – bemerkte hij dat motorrijders en bromfietsers weliswaar verplicht werden een helm te dragen, maar dat

“Wel blijkt in de praktijk dat mensen in veiligere auto’s harder gaan rijden. Mensen denken dat ze minder risico lopen en dus wel harder kunnen. Nadat de autogordel verplicht was gesteld, zagen we de gemiddelde snelheid omhooggaan en het gedrag van mensen roekelozer worden.”

Koos Spee

er geen voorschriften voor die helmen bestonden. Die werden dan ook bij de Chinese supermarkt aangeschaft, waar een plastic helm maar een of twee Surinaamse dollar kostte. “Natuurlijk zijn goede beschermingsmiddelen heel belangrijk”, zegt hij. “Auto’s zijn met kooiconstructies en met de plicht een gordel om te doen, veel veiliger geworden. Dat heeft wereldwijd honderdduizenden doden en letsels gescheeld. Wel blijkt in de praktijk dat mensen in veiligere auto’s harder gaan rijden. Mensen denken dat ze minder risico lopen en dus wel harder kunnen. Nadat de autogordel verplicht was gesteld, zagen we de gemiddelde snelheid omhooggaan en het gedrag van mensen roekelozer worden.”

“We hebben heel veel verkeersborden en een gemeente moet gewoon regelmatig nagaan welke borden nog wel zin hebben en welke niet meer. Aan de andere kant moet je oppassen dat je er niet te veel weghaalt.”

Koos Spee

Overbodige verkeersborden

Ook de veelheid aan verkeersborden op sommige plaatsen vindt Koos Spee een gruwel. “Je hebt van die palen waarbij je stil moet gaan staan om eerst alle borden onder elkaar te bekijken voordat je verder kunt rijden. Dat kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn. Net nog zag ik op Twitter een 60-kilometerbord langs een smalle zanderige bosweg vol kuilen. Bij een snelheid van 25 kilometer per uur zou je al een binnen- en buitenhelm in de auto moeten dragen! We hebben heel veel verkeersborden en een gemeente moet gewoon regelmatig nagaan welke borden nog wel zin hebben en welke niet meer. Aan de andere kant moet je oppassen dat je er niet te veel weghaalt. In het verleden heb ik veel strafzittingen bij kantonrechters gedaan en vaak werd dan de bewijslast moeilijk op het moment dat er geen duidelijke regelgeving of geen duidelijke bebording was. Het kan bijvoorbeeld voor iedereen duidelijk zijn dat een bepaald pad een fietspad is. Maar wanneer dat niet met een bord wordt aangegeven en een motorrijder gaat erop rijden, dan heb je geen poot om op te staan.”

120 is hard zat

Ook de verlaging van de maximumsnelheid op snelwegen naar 100 kilometer per uur overdag, eerder dit jaar, is naar de mening van Koos Spee op het gebied van verkeersveiligheid geen gelukkige maatregel. “Ik vind dat een slechte zaak”, zegt hij. “Ik ben er een voorstander van om dag en nacht 120 kilometer per uur te mogen rijden. Moet het minder zijn, dan heb je de matrixborden om dat aan te geven. Overdag kun je toch meestal maar 70, 80 of 90 rijden. Na zeven uur ’s avonds mag je dan nu 130 kilometer per uur, maar ik weet nog wel vanuit mijn praktijk dat vooral ’s avonds en ’s nachts de meest vreselijke ongevallen gebeuren, omdat het dan donker is en veel mensen harder willen rijden. 130 kilometer per uur lijkt me dus helemaal niet zo geweldig, 120 is ’s avonds en ’s nachts hard zat.”

Als een kaartenhuis ingestort

Waar dan uiteindelijk handhaving toch noodzakelijk is, moet die ook streng en zichtbaar zijn, vindt Koos Spee. En in zijn ogen ontbreekt het daaraan. “Er wordt slecht gehandhaafd”, zegt hij, “heel slecht. Ik heb er destijds jaren voor geknokt om geld te krijgen en heb vervolgens afspraken met de korpschefs gemaakt hoeveel geld ze kregen om extra te handhaven. En dan ging het echt om de inzet van mensen en middelen. Ik kan me herinneren dat mij in een vergadering van hoofdofficieren werd verweten dat ik nogal gemakkelijk deed met extra geld. Toen stond een andere hoofdofficier op en zei: ik zou willen dat het in de drugscriminaliteit net zo was georganiseerd als Spee doet. Die zorgt er tenminste voor dat hij als een bok op de haverkist zit met uitsluitend voor het verkeer geoormerkte gelden. Het ging zelfs zo ver, dat een korpschef die een keer vanwege de varkenspest extra mensen moest inzetten, mij belde en vroeg of dat mocht. Hij beloofde me twee weken erna extra mensen voor het verkeer in te zullen zetten. Het gaat erom dat je op een gegeven moment duidelijke regels hebt en goede afspraken maakt. Sinds ik met pensioen ben, is dat als een kaartenhuis in elkaar gestort. Je ziet dat de politiek andere prioriteiten heeft. Er moet gewoon veel meer blauw op straat. Wie langs de Verkeerspolitie in Waddinxveen rijdt, ziet tien dikke Volvo’s buiten staan. Die zijn niet op de weg, die staan voor de deur.”

“Het gaat erom dat je op een gegeven moment duidelijke regels hebt en goede afspraken maakt. Sinds ik met pensioen ben, is dat als een kaartenhuis in elkaar gestort. Je ziet dat de politiek andere prioriteiten heeft. Er moet gewoon veel meer blauw op straat. ”

Koos Spee

Pakkans creëren

Gebrek aan handhaving is volgens Koos Spee een van de oorzaken van het stijgende aantal verkeersdoden in de afgelopen jaren. “Absoluut”, zegt hij. “Toen ik in 1996 als landelijk verkeersofficier begon, hadden we meer dan 1.200 verkeersdoden per jaar en toen ik wegging, waren het er 565. Die daling lag natuurlijk niet helemaal aan het Bureau Verkeershandhaving, maar we hadden wel invloed. We zagen gewoon dat als er in een bepaalde regio strakker werd gehandhaafd, het aantal aanrijdingen daar begon te dalen. En bij handhaving gaat het niet alleen om het aantal verbalen. Het gaat om de beleving van de pakkans. Mensen moeten het gevoel hebben dat ze aan de kant van de weg kunnen worden gezet, hun rijbewijs kunnen kwijtraken of dat hun auto in beslag kan worden genomen. Daarom moet je op een gegeven moment die pakkans ook echt creëren en daar echt aan werken. Je moet daar constant mee bezig zijn. Hetzelfde geldt voor het gebruik van de telefoon op de fiets. Dan worden er even een aantal verbaaltjes opgemaakt en wanneer dat over is, zie je iedereen weer met die telefoon op de fiets rijden. Nee, de handhaving is in de afgelopen jaren echt met sprongen achteruitgegaan.”

Prioriteiten stellen

“Het is een kwestie van prioriteiten stellen”, benadrukt Koos Spee. “Er is geen enkele vorm van criminaliteit waarbij zoveel doden en gewonden vallen als in het verkeer. Natuurlijk worden er in de drugscriminaliteit en zware criminaliteit gewoon mensen omgelegd, maar ook worden er dagelijks mensen van de weg af gereden door dronken bestuurders. Mensen met drank of drugs op achter het stuur die iemand doodrijden, zijn ook misdadigers. Dat vind ik ook doodslag. Dat staat dan even in de krant en later, als er een rechtszaak is geweest, misschien nog een keer. Dan hebben we het weer gehad. Stort er morgen een vliegtuigje met vier inzittenden naar beneden, dan staat de krant er een week vol van. Jaarlijks proberen we de verkeersslachtoffers te herdenken, maar de belangstelling van de pers is buitengewoon mager. De mensen vinden het zo gewoon dat er elk jaar zes à zevenhonderd doden in het verkeer vallen, dat bijna niemand er nog belangstelling voor heeft.”

“We zagen gewoon dat als er in een bepaalde regio strakker werd gehandhaafd, het aantal aanrijdingen daar begon te dalen. En bij handhaving gaat het niet alleen om het aantal verbalen. Het gaat om de beleving van de pakkans. Mensen moeten het gevoel hebben dat ze aan de kant van de weg kunnen worden gezet, hun rijbewijs kunnen kwijtraken of dat hun auto in beslag kan worden genomen. ”

Koos Spee

Autonoom rijdende auto’s

Of de situatie in de toekomst zal verbeteren, met autonoom rijdende auto’s, vindt Koos Spee maar zeer de vraag. “Om te beginnen duurt het volgens mij veel langer dan we met z’n allen denken voordat dergelijke auto’s er zullen zijn”, zegt hij. “Op de snelweg is het misschien nog wel te doen, maar dan kun je evengoed in de trein stappen om je van a naar b te laten rijden. In de bebouwde kom, met fietsers en voetgangers en verkeer wat door elkaar heen krioelt, wordt dat veel moeilijker. Dat zal best nog wel een poosje duren. Het blijft natuurlijk experimenteren, maar als ze heel voorzichtig zullen zijn met de invoering ervan en als er een systeem wordt gevonden dat auto’s, fietsers en voetgangers tijdig opmerkt en de auto afremt, dan krijgen we mogelijk een veiliger land dan nu met een behoorlijk aantal lieden op de weg die er niet thuishoren. Dan zal het best wel winst opleveren, maar zolang we zo’n systeem niet hebben, moet je echt zelf goed blijven opletten.”

"Jongeren zitten als een mak lammetje naast hun rijinstructeur, halen hun rijbewijs en daarna is het arm buitenboord, twee maal honderd watt aan en blazen met die hap. Ze overschatten hun eigen kunnen en hun eigen rijvaardigheid en onderschatten de gevaren. Ik denk dat daar veel winst is te behalen. Dan de leaserijders, de veertigers. Tot slot dan de ouderen."

Koos Spee

EHC Foundation

Koos Spee is sinds de oprichting van de EHC Foundation eerder dit jaar vicevoorzitter ervan. Voorzitter is René Labordus. Hij heeft jarenlang bij Nationale-Nederlanden (Schade) gewerkt en vervolgens bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer. Labordus was bestuurslid bij onder meer de Stichting APK, het Politiekeurmerk Veilig Wonen, Schadegarant en was lid van vele commissies van het Verbond van Verzekeraars. Penningmeester van de stichting is Pieter Slootweg, werkzaam bij Lansigt accountants en belastingadviseurs. Medeoprichter van de stichting en mede-eigenaar van EHC Joop Schrok is secretaris van de stichting. EHC heeft voor de stichting een startkapitaal van 15.000 euro vrijgemaakt en hoopt dat verzekeraars, letselschadebureaus en andere partijen die in de letselschadebranche werkzaam zijn, de activiteiten van de stichting financieel zullen willen steunen. Momenteel wordt nagedacht over welke activiteiten dat kunnen zijn.

"Mij gaat het erom – en dat geldt voor alle verkeersdeelnemers, van jong tot oud, op de fiets, op de brommer of in de auto – dat je aandacht moet hebben voor wat je aan het doen bent."

Koos Spee

In elke leeftijdsgroep

Wat Koos Spee betreft, zijn er zinvolle activiteiten te bedenken voor verkeersdeelnemers in elke leeftijdsgroep. "Ik denk om te beginnen aan voorlichting aan jongeren", zegt hij. "Jongeren zitten als een mak lammetje naast hun rijinstructeur, halen hun rijbewijs en daarna is het arm buitenboord, twee maal honderd watt aan en blazen met die hap. Ze overschatten hun eigen kunnen en hun eigen rijvaardigheid en onderschatten de gevaren. Ik denk dat daar veel winst is te behalen. Dan de leaserijders, de veertigers. Daar zitten nogal wat mensen bij die de regels van het verkeer aan hun laars lappen. Bovendien zijn ze constant bezig met appjes en mailtjes en gesprekken. Aan hen kan niet vaak genoeg worden verteld – en ook op dit punt kan onze stichting een rol spelen – dat de verkeerstaak een zeer ingewikkelde is. Je moet soms heel veel beslissingen snel achter elkaar nemen. Een hersenchirurg heeft eens gezegd dat autorijden net zo ingewikkeld is als het uitvoeren van een hersenoperatie. Je moet telkens beslissingen nemen die met leven of dood hebben te maken. Tot slot dan de ouderen. Die zijn ontzettend kwetsbaar op hun e-bikes en zullen op den duur misschien toch naar een helm toe moeten. De vraag is of dat verplicht moet worden gesteld of met goede voorlichting kan worden bereikt. Mogelijk kan de EHC Foundation daaraan bijdragen."

Veel ernstig verkeersgewonden

"Het is voor mij een eer dat ik gevraagd ben deel uit te maken van het bestuur van deze stichting en ik zal er alles aan doen om via deze stichting mee te werken aan het voorkomen van slachtoffers", aldus Koos Spee. Hij wijst erop dat het aantal verkeersdoden in de afgelopen decennia weliswaar serieus is verlaagd, maar dat er op dit moment weer een stijgende lijn is. Daarnaast blijft het aantal ernstig gewonden in het verkeer schrikbarend hoog. Van 2000 tot en met 2006 lag het aantal ernstige verkeersgewonden steeds rond de 15.000. Tussen 2006 en 2011 nam dit aantal toe tot bijna 20.000. Sinds 2014 zijn er gemiddeld 21.000 ernstige verkeersgewonden per jaar. "Mij gaat het erom", aldus Koos Spee tot slot, "en dat geldt voor alle verkeersdeelnemers, van jong tot oud, op de fiets, op de brommer of in de auto, dat je aandacht moet hebben voor wat je aan het doen bent. Let heel goed op waarmee je bezig bent. Dat is mijn advies aan iedereen en dit is ook wat ik via de EHC Foundation wil uitdragen."

Corona en thuiswerken: werkgevers-aansprakelijkheid?

door Nicolien Verhoeks | advocaat bij Schade! Advocatuur

De coronacrisis duurt voort en voort en daarmee voor veel mensen ook de periode van thuiswerken. 41 procent van de thuiswerkers heeft last van fysieke klachten, blijkt uit recent onderzoek van vakbond CNV.[1]

Het voortduren van het thuiswerken

We verlangen weer naar de slechte koffie op het werk in plaats van een werkplek aan onze keukentafel. De gezellige collega's in plaats van je partner of huisgenoot die de hele dag thuis is. De rust op kantoor in plaats van rondrennende kinderen. Veel werknemers kampen door hun thuiswerksituatie met nekpijn, rugklachten of schouderklachten.

Door het thuiswerken vervaagt de scheidslijn tussen zakelijk en privé. En dan nog niet gesproken over te weinig beweging die sommigen door het thuiswerken krijgen. Werknemers komen weinig buiten en draaien meer uren achter hun computer. Vooral nu de donkere wintermaanden eraan komen heeft dit geen positief effect op ons welbevinden. Werknemers voelen zich vaker uitgeput en zelfs 8 procent zit tegen een burn-out aan.[2]

In deze bijdrage wil ik kort stilstaan bij de werkgeversaansprakelijkheid. Hoe ver strekt deze aansprakelijkheid voor de thuiswerksituatie? En wat als een werknemer na verloop van tijd klachten ontwikkelt, is de werkgever hiervoor aansprakelijk?

Zorgplicht van de werkgever in het algemeen

Tussen een werknemer en een werkgever bestaat een arbeidsovereenkomst. De werkgever heeft ingevolge art. 7:658 lid 1 BW een plicht om te zorgen voor een veilige werkomgeving om te voorkomen dat een werknemer schade lijdt. Oftewel, op de werkgever rust een zorgplicht.

De werkgever dient te zorgen voor een veilige werksituatie. De zorgplicht biedt volgens vaste rechtspraak geen absolute waarborg voor de bescherming tegen gevaar (Bayar/Wijnen).[3] Anderzijds

blijkt uit de rechtspraak dat er hoge eisen worden gesteld aan de invulling en naleving van de zorgplicht vanwege de sociaaleconomische positie van de werknemer en het feit dat de werkgever zeggenschap over de werksituatie heeft (Stichting Reclassering/S).[4]

De werkgever dient maatregelen te nemen die redelijkerwijs nodig zijn om te voorkomen dat een werknemer schade lijdt. Wat van de werkgever mag worden verwacht hangt af van de omstandigheden van het geval. Een appel op het gezonde verstand wordt steeds vaker gedaan. De invulling van de zorgplicht van de werkgever voor de gezondheid van de werknemers wordt eveneens bepaald aan de hand van geschreven normen (arbeidsomstandighedenregelgeving) en ongeschreven normen (de gezichtspunten uit het Kelderluik-arrest).[5] Relevante factoren voor de invulling van de zorgplicht van de werkgever zijn bijvoorbeeld:

- de aard van de werkzaamheden;
- de kenbaarheid van het risico;
- de omvang van het risico;
- de eventuele onoplettendheid van medewerkers;
- de kans dat een ongeval ontstaat;
- de bezwaarlijkheid (en gebruikelijkheid) van de te nemen veiligheidsmaatregelen.

Overtreding van publiekrechtelijke normen

Overtreding van publiekrechtelijke normen kan van betekenis zijn voor de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de werkgever.[6] Als de werkgever voldoet aan publiekrechtelijke regelgeving (zoals arbonormen) dan betekent dit niet automatisch dat de werkgever niet aansprakelijk kan zijn. Het is van belang of er een gevaarlijke situatie in het leven is geroepen of gelaten.[7]

Een werkgever die daarentegen niet voldoet aan de gestelde regelgeving schiet niet automatisch tekort in zijn zorgplicht (RSI-arrest).[8] Zie in dit verband ook het arrest Peters/Hofkens.[9] Tijdens het verwijderen van een koffievlek is een medewerkster ten val gekomen. Volgens de medewerkster beschikte de werkgever niet over een risico-inventarisatie en -evaluatie conform de Arbeidsomstandighedenregelgeving. Het nalaten van een RI&E was niet voldoende voor schending van de zorgplicht. Kortom, voor de invulling van art. 7:658 BW is schending of juist naleving van publiekrechtelijke regelgeving niet steeds beslissend.

Thuiswerkplek

De werkgever heeft op grond van de Arbowet en het Arbobesluit verplichtingen ten aanzien van een veilige werkplek. Dat werknemers thuiswerken ontslaat de werkgever niet van zijn verplichtingen. Deze (arbo)verplichtingen gelden namelijk ook voor de werkplek in de thuissituatie (art. 1 lid 3 sub g Arbeidsomstandighedenwet). Op de werkgever rust in beginsel de verplichting om een ergonomische thuiswerkplek te bieden (art. 1.47 lid 2 jo. art. 5.4 Arbeidsomstandighedenbesluit).

Bij een deugdelijke werkplek kan worden gedacht aan een in hoogte verstelbaar bureau, een beeldscherm, toetsenbord, muis en een deugdelijke bureaustoel. Het werken aan de keukentafel op een (gezellige) eetkamerstoel zal dan ook niet snel als een ergonomische werkplek kunnen worden bestempeld.

Bij een deugdelijke werkplek kan worden gedacht aan een in hoogte verstelbaar bureau, een beeldscherm, toetsenbord, muis en een deugdelijke bureaustoel. Het werken aan de keukentafel op een (gezellige) eetkamerstoel zal dan ook niet snel als een ergonomische werkplek kunnen worden bestempeld.

Vergoeding ergonomische thuiswerkplek

Sinds corona zijn steeds meer werkgevers doordrongen van het belang van een goede thuiswerkplek. Vooral bureaustoelen en beeldschermen worden van kantoor naar de thuiswerkplek verhuisd, zodat werknemers niet de hele dag op hun laptop hoeven te werken en daarbij een goede zithouding kunnen aannemen. Gezien de aanhoudende tijd dat werknemers voorlopig thuiswerken heeft de werkgever ook een verplichting om te zorgen voor een goede werkplek in de thuissituaties. De werkgever dient mijns inziens eventueel een vergoeding te verstrekken, zodat een werknemer thuis een ergonomische werkplek kan creëren. De vergoeding dient voldoende te zijn voor de (eventuele) aankoop van een ergonomische stoel, een in hoogte verstelbaar bureau, een beeldscherm en een toetsenbord en muis. De zorgplicht reikt mijns inziens niet enkel tot het verstrekken van deze vergoeding, maar ook door het geven van adviezen of instructies ten aanzien van de aanschaf.

Instructies omtrent werkhouding

De werkgever heeft ook verplichtingen ten aanzien van (juiste) instructies aan de werknemer omtrent een goede werkhouding achter een computer. De instructieverplichting van een werkgever zal op dit punt lager liggen dan in het geval de werkzaamheden op kantoor worden uitgevoerd, nu een werkgever in het huis van een werknemer niet kan controleren of een werknemer ook altijd een juiste houding aanneemt. Een werkgever kan zijn werknemer ook niet wijzen op een verkeerde houding. Er zullen wel andere mogelijkheden bestaan voor een werkgever om te wijzen op een goede werkhouding, bijvoorbeeld door het verstrekken van instructiefilmpjes. Op deze wijze kan de werkgever er ook op toezien dat deze instructievideo's worden bekeken.

In dit verband kan worden verwezen naar de uitspraak van de Rechtbank Maastricht d.d. 6 februari 2004.[10] In deze uitspraak oordeelde de rechtbank dat op de werkgever de verplichting rust om bij medewerkers van wie een onjuiste werk- en zithouding was geconstateerd periodiek te toetsen op die houding en aanwijzingen te geven hoe het meubilair gebruikt dient te worden.

De werkgever dient maatregelen te nemen die redelijkerwijs nodig zijn om te voorkomen dat een werknemer schade lijdt. Wat van de werkgever mag worden verwacht hangt af van de omstandigheden van het geval.

Burn-out

De zorgplicht van de werkgever is niet beperkt tot het voorkomen van schade, waaronder lichamelijk letsel, maar ook psychisch letsel (ABN AMRO/Nieuwenhuys).[11] Er zijn geen wettelijke normen die specifiek strekken tot voorkoming van psychisch letsel.[12] In de Arbowet zijn wel algemene normen te vinden waarin is opgenomen dat de werkgever een zodanig arbeidsomstandighedenbeleid dient te voeren dat daarvan geen nadelige invloed uitgaat op de gezondheid van de werknemer. De werkgever dient de werkzaamheden zoveel als mogelijk aan te passen aan de persoonlijke eigenschappen van de werknemers (art. 3 en art. 5 Arbeidsomstandighedenwet).

Wat betreft de zorgplicht van de werkgever is van belang dat het risico op een burn-out voor de werkgever kenbaar was of behoorde te zijn.[13] Oftewel, de werknemer dient tijdig en concreet aan zijn werkgever kenbaar te maken dat hij de werkdruk als te hoog ervaart. Zonder kenbaarheid van de situatie kan een werkgever geen maatregelen nemen om de werkdruk te verlichten en maatregelen te nemen met het oog op de gezondheid van de werknemer.

Discussie over de zorgplicht, wanneer?

De zorgplicht is vooral een punt van discussie wanneer de werknemer heeft gesteld en bij betwisting heeft bewezen dat zijn gezondheidsschade is ontstaan tijdens de werkzaamheden. In dat geval is de werkgever aansprakelijk, behoudens de door hem te voeren verweren dat (art. 7:658 lid 2 BW):

(i) hij niet tekort is geschoten in zijn zorgplicht;
(ii) het condicio sine qua non-verband tussen de normschending en schade ontbreekt.

Schending zorgplicht, hoe dan verder?

Bij de schending van een zorgplicht zal de werkgever aansprakelijk gesteld kunnen worden voor de schade van de werknemer. Een enkele zorgplichtschending is niet voldoende voor een geslaagd beroep op art. 7:658 BW.

De werknemer zal ingevolge art. 7:658 lid 2 BW dienen te stellen – en bij betwisting aan de zijde van de werkgever te bewijzen – dat hij schade heeft opgelopen in de uitoefening van de werkzaamheden. Oftewel, er dient sprake te zijn van een conditio sine qua non-verband.[14]

Bewijs van het bestaan van gezondheidsklachten

De werknemer hoeft niet te stellen en te bewijzen dat en hoe de werkgever tekortgeschoten is in zijn zorgplicht (HR 10 december 1999, NJ 2000/211 (Fransen/Pasteurziekenhuis).

Een werknemer kan zijn gezondheidsklachten veelal (eenvoudig) aantonen door medische informatie van de huisarts of fysiotherapeut. Belangrijker in dit verband is het bewijs van causaliteit tussen de gezondheidsklachten en het werk. In ogenschouw dient te worden genomen dat het hier niet gaat om een klassiek arbeidsongeval. Een klassiek arbeidsongeval is een ongeval dat te herleiden is tot een concrete gebeurtenis op het werk, zoals een ongeval met een gevaarlijke machine.[15] In zo'n geval bestaat er weinig discussie dat het letsel in causaal verband staat met de werkzaamheden.

Verband tussen de klachten en het werk

De werknemer dient conform art. 150 Rv naast de schade ook te stellen en te bewijzen dat er een verband bestaat tussen zijn gezondheidsklachten en het werk (conditio sine qua non-verband). Van die bewijsopdracht is sprake als de werkgever betwist dat de klachten van de werknemer zijn veroorzaakt door

het werk. Wel dient de werkgever de betwisting voldoende te motiveren. De omvang van de stelplicht en de bewijslast is afhankelijk van de situatie van de werknemer. Het is voorstelbaar dat de werkgever dit gemotiveerd kan betwisten als een werknemer niet voltijd werkt of een druk privéleven leidt. Sommige ambitieuze werknemers volgen nog een studie naast hun werk, hetgeen op sommige momenten tot spanning kan leiden. Op het moment dat alles in het leven "soepeltjes verloopt" leidt een druk leven over het algemeen niet tot problemen. Maar wat als er problemen zijn in de thuissituatie? Familieleden die te kampen krijgen met (ernstige) gezondheidsklachten. Op een gegeven moment kan de emmer spreekwoordelijk overlopen. Gezondheidsklachten kunnen in veel gevallen (mede) zijn veroorzaakt door situaties uit de privésfeer.

Over het algemeen is het niet klip en klaar dat de gezondheidsklachten worden veroorzaakt door een slechte werkhouding of een hoge werkdruk. Om deze reden zal het niet eenvoudig zijn de vraag te beantwoorden of de gezondheidsklachten zijn ontstaan door de werkzaamheden. Het is immers mogelijk dat de nek-, rug- en schouderklachten of de burn-out (mede) door andere omstandigheden worden ontwikkeld. De klachten kunnen multifactorieel zijn. Oftewel, er is sprake van een onzeker causaal verband.

Volgorde bewijsdebat bij werkgeversaansprakelijkheid

De volgorde van het bewijsdebat wordt vermeld in art. 7:658 lid 2 BW. Opgemerkt dient te worden dat dit geen absolute volgorde betreft,[16] nu in sommige gevallen (zoals bij beroepsziekten) de feiten en omstandigheden van de ziekte van belang zijn voor:

(i) het causaal verband tussen de werkzaamheden en de schade en
(ii) de nakoming van de zorgplicht van de werkgever, ondanks dat er nog geen sprake is van een causaal verband tussen de beroepsziekte en de werkzaamheden.[17]

Onzeker causaal verband

Een werknemer kan in sommige situaties tegemoet worden gekomen in het bewijs omtrent het onzekere causaal verband. Enerzijds met de toepassing van de zogenaamde 'arbeidsrechtelijke' omkeringsregel en anderzijds met toepassing van het leerstuk van proportionele aansprakelijkheid.[18] In dit artikel wordt enkel de omkeringsregel besproken.

Omkeringsregel bij beroepsziekten

De Hoge Raad heeft in een aantal uitspraken een regel uiteengezet voor het bewijs van causaal verband bij beroepsziekten door blootstelling aan gevaarlijke stoffen, de zogenaamde arbeidsrechtelijke omkeringsregel.[19] De rechter neemt in dat geval een vermoeden van causaal verband aan. De omkeringsregel is de meest verstrekkende methode om iemand tegemoet te komen in zijn bewijslast omtrent het conditio sine qua non-verband en vindt haar toepassing vooral bij verkeers- en veiligheidsnormen.[20] Het is in feite een "alles of niets-oplossing".[21]

Criteria toepassing omkeringsregel

In Lansink/Ritsma formuleert de Hoge Raad de regel als volgt.[22] Als een werknemer in de uitoefening van zijn werkzaamheden is blootgesteld aan voor de gezondheid gevaarlijke omstandigheden en de werknemer gezondheidsschade heeft opgelopen, wordt het door de werknemer te bewijzen oorzakelijke verband tussen de werkzaamheden en die schade in beginsel aangenomen. Daarvoor is vereist dat de werkgever heeft nagelaten die maatregelen te treffen die redelijkerwijs nodig waren om te voorkomen dat de werknemer in de uitoefening van zijn werkzaamheden dergelijke schade lijdt. In Lansink/Ritsma werd bij werknemer Ritsma blaaskanker en longkanker geconstateerd als gevolg waarvan hij kwam te overlijden. De vraag was of zijn ziekte werd veroorzaakt door zijn werkzaamheden als onderhoudsschilder bij Lansink. In maart 2019 werd door het hof, na verwijzing door de Hoge Raad, geoordeeld dat het schildersbedrijf Lansink gedeeltelijk aansprakelijk is voor de gezondheidsschade als gevolg van de ziekte en het overlijden van Ritsma. Recentelijk heeft advocaat-generaal Valk zich eveneens uitgelaten over deze situatie en worden de overwegingen van het hof gevolgd.[23] Oftewel, ook advocaat-generaal Valk concludeert tot (gedeeltelijke) aansprakelijkheid van de werkgever voor de gezondheidsschade.

Hetzelfde criterium voor RSI-klachten

In SVB/Van de Wege heeft de Hoge Raad hetzelfde criterium gehanteerd voor de zogenoemde RSI- klachten.[24] Uit de genoemde arresten volgt dat voor toepassing van deze regel nodig is dat de werknemer:

(i) stelt – en zo nodig bewijst – dat hij zijn werkzaamheden heeft moeten verrichten onder omstandigheden die schadelijk kunnen zijn voor zijn gezondheid; en
(ii) stelt (en zo nodig aannemelijk maakt) dat hij lijdt aan gezondheidsklachten die daardoor kunnen zijn veroorzaakt.[25]

Het gaat hier om een feitelijk vermoeden dat de klachten door het werk zijn veroorzaakt. De Hoge Raad stelt eisen aan het criterium "kunnen zijn veroorzaakt".[26] Het is verdedigbaar dat de omkeringsregel nog steeds ziet op het 'laatste stukje' causaliteitsonzekerheid.[27] Het vermoeden wordt gerechtvaardigd door hetgeen in het algemeen bekend is omtrent de klachten en haar oorzaken, alsook door de schending door de werkgever van de veiligheidsnorm die beoogt een en ander te voorkomen. Voor dit vermoeden is geen plaats als het verband tussen de gezondheidsschade en de arbeidsomstandigheden te onzeker of te onbepaald is.[28] Er geldt een ondergrens.[29] De drempel die dient te worden behaald voor toepassing van de arbeidsrechtelijke omkeringsregel is een redelijke of aanzienlijke mate van waarschijnlijkheid dat de klachten voorvloeien uit de werkzaamheden. Waar de grens van de redelijke mate van waarschijnlijkheid ligt is onduidelijk en niet in algemene termen nauwkeurig aan te geven.[30] Het hanteren van een vast percentage leidt er volgens advocaat-generaal Spier toe dat een klein verschil grote consequenties kan hebben alsmede dat deskundigen naar het gewenste resultaat toewerken.[31] Oftewel, er worden hoge eisen gesteld om een werknemer tegemoet te komen in het bewijs van het causaal verband tussen de klachten en de werkzaamheden.[32]

Voor een werknemer met gezondheidsklachten zoals nek-, rug- en schouderklachten of een burn-out als gevolg van het thuiswerken betekent dit het volgende:

(a) De werknemer zal moeten stellen en bewijzen dat de werkzaamheden op een ondeugdelijke werkplek zijn uitgeoefend. Dit kan bijvoorbeeld door het overleggen van foto's van de werkplek of verklaringen van huisgenoten; en
(b) De werknemer zal moeten stellen en aannemelijk moeten maken dat zijn klachten door de werkomstandigheden kunnen zijn veroorzaakt.

Het gaat bij thuiswerken vaak om gezondheidsklachten in verband met overbelasting (burn-out) of het verrichten van werkzaamheden in een verkeerde werkhouding. Bewijs van een deskundige zal in een procedure onontbeerlijk zijn.

Het gaat bij thuiswerken vaak om gezondheidsklachten in verband met overbelasting (burn-out) of het verrichten van werkzaamheden in een verkeerde werkhouding. Bewijs van een deskundige zal in een procedure onontbeerlijk zijn.[33] Klachten zoals rugklachten zijn immers klachten die in het dagelijks leven veelvuldig voorkomen. Naar schatting hebben zo'n twee miljoen mensen last van rugpijn of nekpijn.[34] Specifieke oorzaken voor rugklachten worden bijna nooit gevonden.[35] Over het algemeen is het (zeer) moeilijk om dit soort gezondheidsklachten geheel te relateren aan de uitoefening van de werkzaamheden. Het verband tussen de arbeidsomstandigheden en de klachten is vaak te onzeker of te onbepaald. Hetzelfde geldt voor een burn-out waar vaak andere factoren, zoals factoren gelegen in de privésfeer, een rol kunnen spelen. Een beroep op de omkeringsregel lijkt om deze reden vaak weinig kans van slagen te hebben.

Tot slot verwijs in het kader van een burn-out naar een recente (lagere) uitspraak van de Rechtbank Rotterdam 3 april 2020.[36] Een werknemer is werkzaam bij een internationaal bedrijf en reist vanwege zijn functie veel. Volgens de werknemer was er sprake van een hoge werkdruk en werd hij regelmatig blootgesteld aan overbelasting door overschrijding van de werktijden. Vast komt te staan dat de werknemer tien jaar voor zijn uitval te maken heeft gehad met structureel overwerk. Heeft dit geleid tot een burn-out en een definitieve uitval voor de werkzaamheden? De rechtbank benadrukt dat psychische klachten zoals een burn-out doorgaans multifactorieel van aard zijn en sterk individueel bepaald. Niet kan worden uitgesloten dat de burn-out door niet-werkgerelateerde factoren is veroorzaakt. Oftewel, het verband tussen de gezondheidsschade en de arbeidsomstandigheden is te onzeker en te onbepaald, zodat voor het vermoeden van causaal verband geen plaats is.

Conclusie

Problematisch voor de werkgever is de zorgplicht die op hem rust ten aanzien van de thuiswerkplek, problematisch voor de werknemer is het aantonen van een causaal verband tussen de thuiswerkplek en gezondheidsklachten. Vooral bij klachten van overbelasting is het lastig om het causaal verband tussen de gezondheidsklachten en het werk vast te stellen. Een vordering op grond van art. 7:658 BW strandt snel vanwege het onzekere causale verband. Bewijsverlichting door toepassing van de arbeidsrechtelijke omkeringsregel biedt niet snel perspectief, nu (terecht) forse eisen worden gesteld aan de toepassing van deze regel. Met de donkere wintermaanden in aantocht moeten we proberen om in beweging te blijven, elkaar in de gaten te houden en dan toch maar een (extra) virtuele koffiepauze inlassen. Met lekkere koffie…

mr. Lindsey Daman | afgestudeerd masterstudent Privaatrecht

Naar een tweeledige bescherming voor fietsers op speed-pedelecs?

Interview met Lindsey Daman

door Peter van Steen

Wordt in wet- en regelgeving en in de rechtspraak de bescherming van elektrische fietsers adequaat gewaarborgd? In haar masterstudie Privaatrecht aan de Universiteit Utrecht beantwoordde Lindsey Daman deze onderzoeksvraag met een duidelijk nee. In het bijzonder vindt zij de rechtsbescherming van fietsers op zogenoemde speed-pedelecs tekortschieten. Voor deze groep verkeersdeelnemers formuleerde Daman in haar afstudeerscriptie een tweeledig beschermingsvoorstel.

“Opvallend was verder dat veel respondenten met name pedelecs als normale fietsen beschouwden. Dat duidde er voor mij op dat de rechtspositie van de bestuurder van de pedelec volgens de letselschadepraktijk op dit moment al goed geregeld is. De moeilijkheid ligt vooral bij de speed-pedelecs, eigenlijk nog een heel nieuw vervoermiddel.”

Lindsey Daman

De elektrische fietsen winnen flink aan populariteit. Het gaat daarbij om zogenoemde pedelecs (fietsen met elektrische trapondersteuning tot maximaal 25 kilometer per uur), speed-pedelecs (idem tot maximaal 45 kilometer per uur) en e-bikes (fietsen met een elektrische hulpmotor). In 2019 was 42 procent van de verkochte nieuwe fietsen een elektrische fiets, terwijl dat in 2007 nog maar 6 procent was. Het aantal speed-pedelecs op de weg steeg in 2019 ten opzichte van 2017 met 61,9 procent, het aantal e-bikes zelfs met 73,8 procent. Uiteraard nam het aantal ongelukken met deze vervoermiddelen ook toe. In 2018 steeg dat aantal met 26 procent ten opzichte van het jaar ervoor. Het aantal dodelijke slachtoffers steeg in die periode met maar liefst 70 procent (terwijl deze stijging onder normale fietsers slechts 10 procent bedroeg). “Vanwege dit toenemend aantal ongevallen heb ik in mijn scriptie geprobeerd inzicht te geven in de mate van rechtsbescherming van elektrische fietsers in vergelijking met de rechtsbescherming van normale fietsers”, aldus Lindsey Daman in een vraaggesprek met haar.

“Uit mijn onderzoek blijkt dat in de praktijk tot onredelijke uitkomsten wordt gekomen bij ongevallen met speed-pedelecs en andere motorrijtuigen. Wanneer de fietser op de speed-pedelec als enige een fout heeft gemaakt, is de andere gemotoriseerde verkeersdeelnemer in het geheel niet aansprakelijk. De fietser op de speed-pedelec wordt immers helemaal niet beschermd, terwijl zijn kwetsbaarheid eigenlijk dezelfde is als die van een normale fietser. ”

Lindsey Daman

Interviews en vragenlijsten

Voor de beantwoording van haar onderzoeksvraag bestudeerde Daman wet- en regelgeving, literatuur en jurisprudentie, interviewde zij in totaal 15 (van 62 aangeschreven) letselschadeadvocaten, schadebehandelaars bij verzekeraars en personenschade-experts (en ook nog een woordvoerder van Veilig Verkeer Nederland) en stuurde ze 395 vertegenwoordigers van de genoemde beroepsgroepen een vragenlijst toe, waarvan ze er 77 ingevuld terugkreeg. Drie van de vier verzoeken om een interview werden dus niet gehonoreerd. “De meesten gaven aan te weinig zaken met elektrische fietsen te hebben gedaan om op mijn vragen in te kunnen gaan”, aldus Lindsey Daman. “Er waren wel veel zaken, maar over veel verschillende letselschadekantoren verdeeld. Daarnaast kreeg ik van een aantal verzekeraars en advocatenkantoren te horen dat ze het te druk hadden met de coronacrisis.” Opvallend was verder dat veel respondenten met name pedelecs als normale fietsen beschouwden. “Dat duidde er voor mij op dat de rechtspositie van de bestuurder van de pedelec volgens de letselschadepraktijk op dit moment al goed geregeld is. De moeilijkheid ligt vooral bij de speed-pedelecs, eigenlijk nog een heel nieuw vervoermiddel. Vooral om daar informatie over te krijgen, heb ik toen de vragenlijsten uitgezet.”

Typeringen

De Wegenverkeerswet stelt dat voor pedelecs dezelfde verkeersregels gelden als voor gewone fietsen. Speed-pedelecs en ook e-bikes met een maximumsnelheid van 45 kilometer per uur worden daarentegen als elektrische bromfietsen beschouwd. Deze vervoermiddelen beschikken daarom over een gele brommerkentekenplaat, een achteruitkijkspiegel en remlichten. De bestuurder ervan moet minstens 16 zijn, een bromfietsrijbewijs hebben, een wettelijke aansprakelijkheidsverzekering afsluiten en een helm dragen (maar in het geval van een speed-pedelec mag dat een lichtere helm zijn dan de normale bromfietshelm). Met een speed-pedelec mag je niet op fietspaden rijden, maar lokaal en provinciaal zijn er afwijkende regels. E-bikes met een maximumsnelheid van 25 kilometer per uur worden als snorfietsen aangemerkt. Die vormen een subcategorie van de bromfiets, waarvoor specifieke regels gelden.

Bepalingen bij een ongeval

In haar queeste naar een vorm van rechtsbescherming voor fietsers op speed-pedelecs sloot Lindsey Daman aan bij twee bekende bepalingen in de verkeerspraktijk, waarbij artikel 185 Wvw leidend is. De eerste is dat bij een ongeval tussen een motorrijtuig en een ongemotoriseerde verkeersdeelnemer de eigenaar van het motorrijtuig aansprakelijk is voor de schade die de ongemotoriseerde verkeersdeelnemer heeft geleden, tenzij het ongeval te wijten is aan overmacht. De tweede is dat de omvang van

de aansprakelijkheid afhankelijk is van de causale verdeling en in sommige gevallen van een billijkheidscorrectie daarbovenop. Hierbij houdt de 100%-regel in dat slachtoffers die jonger dan veertien jaar zijn, geen eigen schuld kan worden tegengeworpen, tenzij sprake is van opzet of daaraan grenzende roekeloosheid. De 50%-regel houdt in dat de gemotoriseerde verkeersdeelnemer voor tenminste 50 procent aansprakelijk is jegens ongemotoriseerde verkeersdeelnemers vanaf 14 jaar. Meer kan, minder uitsluitend in overmachtsituaties. In haar onderzoek bemerkte Lindsey Daman om te beginnen enig onbegrip bij ondervraagden en respondenten voor wat betreft de ongelijke behandeling van pedelecs met een maximumsnelheid van 25 kilometer per uur enerzijds en e-bikes met dezelfde maximumsnelheid en reguliere, niet elektrische snorfietsen anderzijds. Ze zegt: "Het is niet duidelijk waarom die snorfiets nog in de oude positie van bromfiets zit en de nieuwe pedelec, die even hard gaat, de bescherming krijgt die ook normale fietsers krijgen. Daarnaast is er verdeeldheid over de indeling van de speed-pedelecs bij bromfietsen. Uit mijn onderzoek blijkt dat in de praktijk tot onredelijke uitkomsten wordt gekomen bij ongevallen met speed-pedelecs en andere motorrijtuigen. Wanneer de fietser op de speed-pedelec als enige een fout heeft gemaakt, is de andere gemotoriseerde verkeersdeelnemer in het geheel niet aansprakelijk. De fietser op de speed-pedelec wordt immers helemaal niet beschermd, terwijl zijn kwetsbaarheid eigenlijk dezelfde is als die van een normale fietser. Daar zit wat mij betreft een vorm van onredelijkheid in. Ik vind het huidige aansprakelijkheidsstelsel dan ook niet goed voorbereid op het plotselinge bestaan van de speed-pedelec. Het schiet vanuit het oogpunt van slachtofferbescherming tekort."

> "Mijn advies is een bescherming in te voeren waarbij de bestuurder van de speed-pedelec bij een ongeval met een zwakke verkeersdeelnemer een sterke verkeersdeelnemer blijft, maar bij een ongeval met een ander motorrijtuig, vanwege zijn hoge mate van kwetsbaarheid, als zwakke verkeersdeelnemer wordt aangemerkt. De meerderheid van de 77 respondenten was positief over dit voorstel."
>
> **Lindsey Daman**

Tweeledig beschermingsvoorstel

Lindsey Daman kwam op grond van deze overwegingen tot een tweeledig beschermingsvoorstel voor fietsers op een speed-pedelec. Zij adviseert een bescherming in te voeren waarbij de bestuurder van de speed-pedelec bij een ongeval met een zwakke verkeersdeelnemer een sterke verkeersdeelnemer blijft, maar bij een ongeval met een ander motorrijtuig, vanwege zijn hoge mate van kwetsbaarheid, als zwakke verkeersdeelnemer wordt aangemerkt. Dat bestuurders van speed-pedelecs een eigen verantwoordelijkheid, kennis en kunde van het verkeer hebben en met het rijden op een speed-pedelec zelf een zekere mate van risico aanvaarden, rechtvaardigt dat de bestuurder van de speed-pedelec een beroep kan doen op de nieuw in werking te stellen 25%-regel, in plaats van op de 50%-regel. Behoudens overmacht en roekeloosheid wordt dan bij een ongeval met een motorrijtuig tenminste 25 procent van de schade van de bestuurder van de speed-pedelec vergoed, welk percentage is gebaseerd op een redelijke verdeling van risico's. Daarnaast zal, zowel in gevallen waarin de bestuurder van de speed-pedelec wordt aangesproken voor schade die hij aan een andere gemotoriseerde verkeersdeelnemer heeft toegebracht als in gevallen waarin de bestuurder van de speed-pedelec een zwakke verkeersdeelnemer wenst aan te spreken voor de door hem geleden schade, geen ruimte zijn voor reflexwerking (dus voor een spiegelbeeldige toepassing van art. 185 Wegenverkeerswet). "De meerderheid van de 77 respondenten was positief over dit voorstel", aldus Lindsey Daman. "Zij zaten dan nog wel met het onderscheid tussen de bromfiets en de snorfiets. Ik denk dat de elektrische fiets zich zo zal ontwikkelen, dat de normale brom- en snorfietsen zullen uitsterven en dat dit probleem dus vanzelf zal worden opgelost."

Overmacht

In haar scriptie gaat Daman nog gedetailleerd in op de overmachtssituatie. Wanneer een ongeval aan overmacht is te wijten, kan op de aansprakelijkheid van de eigenaar of houder van een motorrijtuig een uitzondering worden gemaakt. Een beroep op overmacht wordt echter in de rechtspraak bijna nooit gehonoreerd, wat de bescherming van de zwakke verkeersdeelnemer erg sterk maakt. Lindsey Daman zou het dan ook een verkeerde ontwikkeling vinden als het beroep op overmacht in het geval van pedelecs wel eerder zou worden gehonoreerd. "Er is nog geen jurisprudentie over de beoordeling van overmacht in zaken waarbij elektrische fietsen betrokken zijn", zo licht ze toe. "Wel heeft de Geschillencommissie Regresaanspraken Zorgverzekeraars geoordeeld dat er sprake van overmacht was in een zaak waarbij een ongeval plaatsvond tussen een links afslaande pedelec en een auto die daar op dat moment links van reed. De commissie vond

“Er is nog geen jurisprudentie over de beoordeling van overmacht in zaken waarbij elektrische fietsen betrokken zijn. Een beroep op overmacht wordt echter in de rechtspraak bijna nooit gehonoreerd, wat de bescherming van de zwakke verkeersdeelnemer erg sterk maakt.”

Lindsey Daman

dat de auto de pedelec al zo ver was gepasseerd, dat de automobilist er niet op kon anticiperen dat die links af zou slaan. Ik vind dat geen gelukkige ontwikkeling. Ook een fietser op een pedelec blijft een zwakkere verkeersdeelnemer en kan ernstig letsel aan zo’n ongeval overhouden. Automobilisten zullen er in het algemeen meer bedacht op moeten zijn dat fietsers sneller rijden, omdat ze steeds vaker op pedelecs, speed-pedelecs of e-bikes zullen rijden. Ik vind het niet terecht dat automobilisten in zulke gevallen makkelijker een beroep op overmacht zouden kunnen doen.”

“Nu gaat het om nog jongere bezorgers die zonder rijbewijs met maximaal 25 kilometer per uur op elektrische fietsen in het verkeer rijden. De schade bij een ongeval in zulke situaties kan op de werkgever worden verhaald, al zal dat bij maaltijdbezorgers die als zzp’er werken niet altijd het geval zijn. Om de positie van de zzp-maaltijdbezorger te verbeteren en om dergelijke ongevallen überhaupt te voorkomen is aanvullende regelgeving aan te bevelen.”

Lindsey Daman

Jonge maaltijdbezorgers

Nog een aspect waar Lindsey Daman in haar afstudeerscriptie aandacht voor vraagt, is de jonge maaltijdbezorger op de pedelec. Ze zegt: “Eerst waren het nog bezorgers van minimaal zestien jaar, met een rijbewijs op zak, op snor- en bromfietsen. Nu gaat het om nog jongere bezorgers die zonder rijbewijs met maximaal 25 kilometer per uur op elektrische fietsen in het verkeer rijden. Vier respondenten hebben op deze zorgelijke ontwikkeling gewezen. Ze bestempelen die als gevaarlijk, omdat jongeren aan te merken zijn als onverantwoordelijke verkeersdeelnemers, die veelal onvoorzichtig rijden en zich op deze wijze op het drukste moment van de dag in het verkeer bevinden. Bovendien worden maaltijden vaak onder tijdsdruk bezorgd, wat onvoorzichtig rijden in de hand werkt. Als oplossing wordt aangevoerd om voor deze categorie meer eisen in de regelgeving op te nemen, zoals een helmplicht of een lagere maximumsnelheid. De schade bij een ongeval in zulke situaties kan op de werkgever worden verhaald, al zal dat bij maaltijdbezorgers die als zzp’er werken niet altijd het geval zijn. Om de positie van de zzp-maaltijdbezorger te verbeteren en om dergelijke ongevallen überhaupt te voorkomen is aanvullende regelgeving aan te bevelen.”

Lindsey Daman was tijdens haar studententijd griffier, rechtbankverslaggever en juridisch vlogger, maar daar heeft ze een punt achter gezet. Nu wacht haar het werk als advocaat bij Ruesink & Baggerman Letselschade Advocaten in Apeldoorn. In ieder geval is ze met een acht voor haar afstudeerscriptie al op één terrein een specialist.

Verbond van Verzekeraars wacht met een standpunt

Het Verbond van Verzekeraars heeft geen specifiek standpunt ten aanzien van het al dan niet verbeteren van de rechtspositie van gebruikers van speed-pedelecs. Wel kijkt het Verbond momenteel naar de verzekerbaarheid van e-bikes voor zakelijk gebruik. Die verzekerbaarheid hangt af van de politieke besluitvorming ten aanzien van vragen als welke voertuigen op de weg zijn toegelaten en goedgekeurd en welke kentekenplichtig zouden moeten zijn. Ook op dit vlak ligt er dus nog geen standpunt. De politiek komt naar verwachting dit najaar met dergelijke regelgeving, waarna het Verbond zich over het verzekeringsaspect zal buigen.

Naar een vlottere afwikkeling van letselschadezaken... **door anders te kijken, anders te denken en anders te doen**

door Peter van Steen

Op donderdag 8 oktober 2020 organiseerde het Platform Personenschade van het Verbond van Verzekeraars online een kennisbijeenkomst over het in september verschenen onderzoeksrapport van Universiteit Utrecht naar langlopende letselschadezaken. Naar dit rapport was lang uitgezien en de resultaten werden dan ook gretig besproken. Meer dan 300 belangstellenden hadden zich voor de kennisbijeenkomst aangemeld. Deze stond onder leiding van ir. Geeke Feiter-van Heuvelen, directeur van het Verbond van Verzekeraars. Anders kijken, anders denken en anders doen – was het motto ervan.

Geeke Feiter zei het spijtig te vinden dat de in het najaar geplande PIV Jaarconferentie door de coronaomstandigheden niet kon doorgaan, maar tegelijk blij te zijn met de grote belangstelling voor de online-kennisbijeenkomst. Eindelijk konden dan de resultaten van het Utrechtse onderzoek naar langlopende letselschadezaken voor het voetlicht worden gebracht. Het onderzoek werd uitgevoerd op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid en in opdracht van De Letselschade Raad. Geeke Feiter gaf allereerst het woord aan dr. Rianka Rijnhout LLM, universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht & Instituties voor Conflictoplossing van Universiteit Utrecht. Zij was een van de onderzoekers in het project. Rianka Rijnhout besprak de opdracht die zij en haar medeonderzoekers van De Letselschade Raad hadden gekregen, de opzet van het onderzoek, de afbakening van de onderzochte dossiers, de onderzoeksmethoden en natuurlijk de uitkomsten.

Onvermijdelijke redenen

De opzet van het onderzoek naar langlopende letselschadezaken bestond uit vijf componenten: een literatuurstudie, een analyse van in totaal 201 dossiers bij dertien aansprakelijkheidsverzekeraars, een vragenlijstonderzoek onder 195 gedupeerden, interviews met tien gedupeerden en tot slot vier online gehouden focusgroepen inclusief een schriftelijke ronde voorafgaand daaraan. Rianka Rijnhout benadrukte dat het voor de onderzoekers duidelijk was geworden dat de onderzochte langlopende letselschadezaken veelal vanwege onvermijdelijke en niemand na te dragen redenen openstaan. Die redenen zijn bijvoorbeeld dat op de medische eindtoestand van de gedupeerde wordt gewacht, de re-integratie van de gedupeerde in het arbeidsproces en de onduidelijkheid over de door het ongeval veroorzaakte beperkingen. Het over en weer de ander in het afwikkelingstraject verantwoordelijk houden voor extra tijdsverloop, is

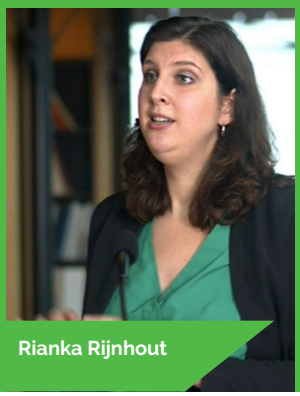
Rianka Rijnhout

"Voor de onderzoekers is het duidelijk geworden dat de onderzochte langlopende letselschadezaken veelal vanwege onvermijdelijke en niemand na te dragen redenen openstaan. Die redenen zijn bijvoorbeeld dat op de medische eindtoestand van de gedupeerde wordt gewacht, de re-integratie van de gedupeerde in het arbeidsproces en de onduidelijkheid over de door het ongeval veroorzaakte beperkingen."

dr. Rianka Rijnhout LLM | universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht & Instituties voor Conflictoplossing van Universiteit Utrecht

dan ook volgens de onderzoekers, gegeven de karakteristieken van langlopende letselschadezaken, geen houdbaar standpunt. De onderzoekers baseerden deze stelling op onder meer de volgende resultaten.

"Ik stel voor om te streven naar financiële bestaanszekerheid van gedupeerden en aandacht te besteden aan die ervaren procedurele rechtvaardigheid. Tot slot benadruk ik het belang van samenwerking en van een waarborg voor wat betreft de kwaliteit van de dienstverlening."

dr. Rianka Rijnhout LLM | universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht & Instituties voor Conflictoplossing van Universiteit Utrecht

Cijfers en ervaringen

Langlopende letseldossiers staan verhoudingsgewijs het vaakst open omdat een medische eindtoestand ontbreekt (in 44 procent van de dossiers). Daarnaast staan ze vaak open omdat over de causaliteitsvraag wordt gediscussieerd (in 24 procent van de dossiers) of omdat nog geen overeenstemming over de hoogte van de schadevergoeding is bereikt (eveneens in 24 procent van de onderzochte dossiers). De voortvarendheid van de aansprakelijkheidsverzekeraar werd door de gedupeerden beneden neutraal beoordeeld (gem. 1,99 op een schaal tot en met 5, ingevuld door 173 gedupeerden). De belangenbehartiger van de gedupeerde scoorde gemiddeld hoger, een 3,43 (ingevuld door 161 gedupeerden). Daar staat dan weer tegenover dat het dossieronderzoek liet zien dat de belangenbehartiger vaker een termijn laat verlopen. Nog andere omstandigheden die voor tijdverloop zorgen zijn de grote hoeveelheid partijen die bij de afwikkeling zijn betrokken (in het merendeel van de zaken hebben partijen bijvoorbeeld eigen medisch adviseurs; minder vaak wordt met één gemeenschappelijke medisch adviseur gewerkt), de medische expertise (de inschakeling van een arts, de vraagstelling, de wachttijden bij bepaalde disciplines en de bespreking van het rapport door de medisch adviseur) en het feit dat geen schot in de zaak wordt gebracht met behulp van gerechtelijke procedures of alternatieve vormen van geschilbeslechting (zoals mediation). Uit de interviews met de gedupeerden bleek verder nog dat zij het belastend vinden om als vragende partij aan de aansprakelijkheidsverzekeraar steeds weer verantwoording te moeten afleggen over de gevraagde voorschotten en het letsel. De deelnemers aan de focusgroep benadrukten dat een en ander uit de bewijs- en materieelrechtelijke beoordeling van de vordering volgt (wie eist, moet voldoende stellen en bewijzen).

Suggesties

De onderzoeksgroep van Universiteit Utrecht was niet gevraagd aanbevelingen op grond van het onderzoek te formuleren, maar Rianka Rijnhout gaf ter afsluiting van haar presentatie toch een aantal suggesties. Deze kwamen vooral voort uit de vraag aan de gedupeerden in het vragenlijstonderzoek, welke omstandigheden een belangrijke rol spelen bij het al of niet accepteren van het schadevergoe-

Rosa Jansen

dingsaanbod van de aansprakelijkheidsverzekeraar. Financiële bestaanszekerheid werd het vaakst genoemd, gevolgd door een vlottere afwikkeling van de financiële schade en meer eigen regie over het proces van afwikkeling. Deze twee omstandigheden kunnen volgens de onderzoekers in verband worden gebracht met door de slachtoffers ervaren procedurele rechtvaardigheid. Rijnhout gaf daarom de suggesties mee te streven naar financiële bestaanszekerheid van gedupeerden en aandacht te besteden aan die ervaren procedurele rechtvaardigheid. Tot slot benadrukte zij het belang van samenwerking en van een waarborg voor wat betreft de kwaliteit van de dienstverlening.

> "Ook denken wij dat er in zaken vaker gebruik moet worden gemaakt van herstelbemiddeling. De ervaring leert dat vroegtijdig contact tussen beide betrokken partijen tot eerder herstel leidt en tot een betere en gemakkelijkere afwikkeling van de schadevergoeding."
>
> **Mr. Rosa Jansen MPA** | voorzitter van de raad van bestuur van Slachtofferhulp Nederland

Slachtofferperspectief

Mr. Rosa Jansen MPA, voorzitter van de raad van bestuur van Slachtofferhulp Nederland, ging tijdens de kennisbijeenkomst als eerste in op de resultaten van het onderzoek. Zij zei in haar presentatie het vooral belangrijk te vinden dat op de kortst mogelijke termijn de grote berg langlopende zaken tot normale proporties zou worden teruggebracht. Vervolgens is het volgens haar van belang korte doorlooptijden te realiseren en daarbij voortdurend klanttevredenheidsonderzoeken uit te voeren. Haar aanbevelingen hadden daarnaast betrekking op onder meer transparantie en psychosociale begeleiding van slachtoffers. Volgens Rosa Jansen heeft Slachtofferhulp Nederland samen met het Fonds Slachtofferhulp goede ervaringen met psychosociale begeleiding opgedaan met betrekking tot de afronding van medische incidenten. "Ook denken wij dat er in zaken vaker gebruik moet worden gemaakt van herstelbemiddeling", zo zei Rosa Jansen. "De ervaring leert dat vroegtijdig contact tussen beide betrokken partijen tot eerder herstel leidt en tot een betere en gemakkelijkere afwikkeling van de schadevergoeding. Partijen kennen elkaar, de mens achter de betrokken partijen komt beter in beeld en men komt gemakkelijker en sneller tot eindconclusies voor wat betreft het juridische geschil waarbij men betrokken is geweest. Een ander belangrijk element is wat ons betreft de introductie van een zogenoemd schadeafwikkelingsportaal, een portaal online, waar slachtoffers hun eigen zaak kunnen bijhouden, stukken kunnen inzien en waar ook een duidelijke tijdlijn is te zien, zodat zij exact weten op welke datum wat gaat gebeuren. Op die manier hebben slachtoffers regie over hun eigen zaak. Ze weten wanneer ze iets kunnen verwachten en ze kunnen vragen stellen als aan die verwachtingen niet wordt voldaan. Nog een punt is dat slachtoffers moeten kunnen kiezen tussen enerzijds een heel vlotte en snelle afwikkeling, waarbij normering een belangrijke rol kan spelen, en anderzijds het volledig uitprocederen van de zaak. Tot slot is het belangrijk dat slachtoffers het gevoel hebben dat zij voor hun schadeafwikkeling op het juiste adres zijn gearriveerd. Slachtoffers moeten niet in handen vallen van een malafide of ondeskundige rechtshulpverlener, bij wie het verdienmodel op de voorgrond staat. Het zou goed zijn om daar een keurmerk voor te realiseren, zodat mensen niet hoeven te twijfelen of ze bij het juiste adres zijn."

Discussie

De presentaties van Rijnhout en Jansen gaven meer dan voldoende aanknopingspunten voor een discussie tussen drs. Laurens Buisman (1Medisch adviseur), Tessa 's Gravemade NIVRE-re (Flyct), mr. drs. Remco Heeremans (De Letselschade Raad), mr. Stan Teuben (Platform Personenschade) en dr. mr. Madeleine van Toorenburg (CDA-fractie in de Tweede Kamer). Zij bespraken met name de mogelijke oplossingsrichtingen, zoals de directe verzekering, de instelling van een onafhankelijke commissie die langlopende zaken gaat beoordelen, normeringen, de invoering van een Nationaal Keurmerk Letselschade enzovoort. Daaraan voorafgaand werden de deelnemers aan de kennisbijeenkomst gevraagd hoe zij het verandervermogen

Madeleine van Toorenburg

Tessa 's Gravemade

Stan Teuben

"In het algemeen moeten we slachtoffers in het hele proces een meer actieve rol geven. Terwijl veel verzekeraars slachtoffers goed willen behandelen, zijn er heel veel belangenbehartigers die daar heel anders in staan. Slachtoffers weten vaak ook niet wat hun belangenbehartiger doet. Die blijkt soms de boel te vertragen en te traineren, omdat het in zijn belang kan zijn een zaak langer te laten duren. Slachtoffers hebben daar dan last van. We moeten mensen die door een ongeval kwetsbaar zijn geworden, niet nog een keer de strijd laten aangaan om hun recht te halen."

mr. Madeleine van Toorenburg | CDA-fractie in de Tweede Kamer

van de verzekeringsbranche inschatten. 38 procent gaf daar een laag cijfer voor, 58 procent een middelmatig cijfer en slechts 3 procent een hoog cijfer.

"Zowel belangenbehartigers als verzekeraars moeten aan kwaliteitseisen voldoen en doen ze dat niet, dan moet er een sanctie kunnen volgen."

Tessa 's Gravemade NIVRE-re | Flyct

Vertragen en traineren

In de discussie benadrukte Madeleine van Toorenburg dat de communicatie tussen de verzekeraar en het slachtoffer beter moet worden georganiseerd. Nu is die communicatie vaak niet mogelijk en daarom wil Van Toorenburg daar een wettelijke regeling voor entameren. "In het algemeen moeten we slachtoffers in het hele proces een meer actieve rol geven", zo zei ze. "Terwijl veel verzekeraars slachtoffers goed willen behandelen, zijn er heel veel belangenbehartigers die daar heel anders in staan. Er zitten behalve integere mensen ook veel cowboys tussen, die het voor slachtoffers ingewikkeld maken om zicht te houden op de relatie met de verzekeraar. Dat is heel problematisch. Slachtoffers weten vaak ook niet wat hun belangenbehartiger doet. Die blijkt soms de boel te vertragen en te traineren, omdat het in zijn belang kan zijn een zaak langer te laten duren. Slachtoffers hebben daar dan last van." Ook brak Madeleine van Toorenburg een lans voor de directe verzekering. "Mensen denken vaak goed verzekerd te zijn en letten daar ook op. Maar dan gebeurt er iets en worden zij overgelaten aan de verzekeraar van een ander. Die kan in theorie degene van wie de schade moet worden vergoed, klein maken, terwijl degene die de verzekering heeft afgesloten, daar geen last van heeft. Dat systeem moet eruit en daarom moeten we een directe verzekering gaan organiseren. Dan heeft het voor een persoon ook veel meer zin zich goed te verzekeren." Van Toorenberg sloot af met: "We moeten mensen die door een ongeval kwetsbaar zijn geworden, niet nog een keer de strijd laten aangaan om hun recht te halen. We doen dat met elkaar gewoon niet goed."

Het slachtoffer meenemen

Tessa 's Gravemade gaf aan dat je een schade mèt het slachtoffer moet regelen en niet vóór het slachtoffer. "Je moet het slachtoffer in de schaderegeling heel erg meenemen", zei ze. "Een goede belangenbehartiger heeft ook de rol om goedwillende verzekeraars niet in een kwaad daglicht te stellen. Wel hebben slachtoffers er een belang bij dat een deskundige belangenbehartiger vanuit zijn positie voor hem of haar meekijkt." Daarnaast hield Tessa 's Gravemade een pleidooi voor de invoering van het Nationaal Keurmerk Letselschade. "Zowel belangenbehartigers als verzekeraars moeten aan kwaliteitseisen voldoen en doen ze dat niet, dan moet er een sanctie kunnen volgen", zo zei ze.

Sprekers

Laurens Buisman

Remco Heeremans

"Het systeem waarmee we werken, het toernooimodel, zet partijen tegenover elkaar en roept onvermijdelijk discussies op. Ik denk dat er een fundamentele verandering noodzakelijk is om het slachtoffer echt centraal te kunnen stellen. Ook de overheid heeft daar een rol in."

mr. Stan Teuben | Platform Personenschade

Fundamentele verandering

Stan Teuben stelde vast dat het rapport van Universiteit Utrecht nog eens heel duidelijk maakt dat slachtoffers behoefte aan erkenning hebben, evenals aan transparantie en dat zij een actieve rol in de schaderegeling willen hebben. Hij zei: "We vinden allemaal dat mensen met letsel weer zo snel mogelijk de regie op hun leven moeten kunnen nemen. Tegelijk moeten we met elkaar vaststellen dat de letselschadeomgeving te complex is geworden. Het systeem waarmee we werken, het toernooimodel, zet partijen tegenover elkaar en roept onvermijdelijk discussies op. Ik denk dat er een fundamentele verandering noodzakelijk is om het slachtoffer echt centraal te kunnen stellen. Ook de overheid heeft daar een rol in." Stan Teuben noemde als oplossingsrichtingen onder meer verdergaande normeringen en de instelling van de eerder genoemde onafhankelijke commissie die over complexe dossiers gaat adviseren.

"Het directe contact met een medisch adviseur, kan in het medisch traject erg helpen. Slachtoffers willen graag zicht hebben op wat er in het medisch traject precies gebeurt. Vaak is dat een black box, terwijl als je slachtoffers digitaal laat meekijken, de complexiteit van het medisch traject afneemt en zij weer meer regie over hun eigen leven krijgen."

drs. Laurens Buisman | 1Medisch adviseur

Direct contact

Laurens Buisman gaf een voorbeeld van de inzet van een gemeenschappelijke medisch adviseur in plaats van een eigen adviseur door beide partijen. "Die gemeenschappelijke medisch adviseur heeft ook nog eens direct contact met het slachtoffer. Het slachtoffer kan het proces beter volgen en heeft er invloed op. Juist die facetten komen ook uit het onderzoek naar voren." Buisman stelde dat de oproep om niet over de cliënt, maar met de client te praten hem uit het hart gegrepen was. "Ik zie in mijn praktijk dat cliënten het belangrijk vinden om bij de schaderegeling betrokken te worden. Het directe contact dat ik noemde, kan in het medisch traject erg helpen. Slachtoffers willen graag zicht hebben op wat er in het medisch traject precies gebeurt. Vaak is dat een black box, terwijl als je slachtoffers digitaal laat meekijken, de complexiteit van het medisch traject afneemt en zij weer meer regie over hun eigen leven krijgen."

Aanbevelingen van De Letselschade Raad

Remco Heeremans gaf aan tot welke aanbevelingen De Letselschade Raad op grond van het Utrechts onderzoek was gekomen. Hij zei dat allereerst bestaande langdurige zaken versneld tot een oplossing moeten worden gebracht, door een aantal deskundigen in een letselcommissie bijeen te brengen. "Daarnaast moeten we zorgen dat er geen nieuwe gevallen bij komen", aldus Heermans, "en goed monitoren hoe de schaderegeling door het slachtoffer wordt beleefd." Verder bracht Remco Heeremans een aantal systeemoplossingen te berde, bijvoorbeeld de genoemde letselcommissie, normering, één medisch adviseur, herstelbemiddeling en mediation. "We moeten met elkaar zelfregulering vormgeven en daarvoor moeten alle partijen de maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen om aan tafel te komen en over oplossingen mee te denken", zei hij. "Voor mij is dan essentieel dat we aan tafel zitten met bonafide partijen en dat het slachtoffer niet in handen valt van malafide partijen die vooral het eigen belang dienen en niet het belang van het slachtoffer. Juist daarvoor ontwikkelen wij het nationaal keurmerk letselschade, dat op 1 januari 2021 beschikbaar moet komen. Ik heb daar heel veel vertrouwen in."

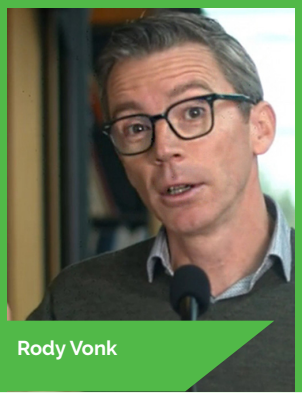

Rody Vonk

“Voor mij is dan essentieel dat we aan tafel zitten met bonafide partijen en dat het slachtoffer niet in handen valt van malafide partijen die vooral het eigen belang dienen en niet het belang van het slachtoffer. Juist daarvoor ontwikkelen wij het nationaal keurmerk letselschade, dat op 1 januari 2021 beschikbaar moet komen. ”

drs. Remco Heeremans | De Letselschade Raad

Design thinking

De kennisbijeenkomst werd afgesloten met een presentatie door Rody Vonk, spreker en trainer op het gebied van innovatie, creativiteit en ‘design thinking’. Hij leerde de deelnemers aan de bijeenkomst dat een goede probleemoplossing niet zonder een helder stappenplan kan. ‘Design thinking’ is zo’n stappenplan, waarbij de nadruk op ‘empathize’ en ‘define’ ligt, waarna nog ‘ideate’, ‘prototype’ en ‘test’ volgen. “Of zoals Einstein stelde”, aldus Vonk, “als ik zestig minuten had om een probleem op te lossen, zou ik vijfenvijftig minuten over het probleem nadenken en vijf minuten over de oplossingen.”

“Of zoals Einstein stelde als ik zestig minuten had om een probleem op te lossen, zou ik vijfenvijftig minuten over het probleem nadenken en vijf minuten over de oplossingen.”

Rody Vonk | spreker en trainer op het gebied van innovatie, creativiteit en ‘design thinking’

Het team van het PIV Bulletin wenst u een gelukkig & gezond 2021!

© Stichting Personenschade Instituut van Verzekeraars, Den Haag